

Informatīvais ziņojums par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā

2011

Ievads

Izpildot Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta deklarācijas uzdevumu Nr.11.2. un Ministru kabineta 2009.gada 14.jūlija protokollēmumu Nr.48 24.§, Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi *Informatīvo ziņojumu par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā* (turpmāk – ziņojums).

Ziņojumā ir raksturotas darba tirgus attīstības tendences 2010.gadā, veicot salīdzinājumu arī ar pirmskrīzes periodu 2008.gadā. Ekonomikas ministrija Ziņojumā ir aktualizējusi vidēja termiņa darba tirgus prognozes laika periodam līdz 2016. gadam. Darba tirgus prognozes balstās uz Ekonomikas ministrijas izstrādātajiem tautsaimniecības attīstības scenārijiem: straujākas izaugsmes un lēnākas izaugsmes.

Aktualizētās prognozes parāda iespējamās darba tirgus attīstības tendences, saglabājoties līdzšinējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai. Darba tirgus vidēja termiņa prognozes ir uzskatāmas par būtisku informācijas avotu izglītības, sociālās un nodarbinātības politikas izstrādātājiem un īstenotājiem, kuri pieņem vidēja termiņa un ilgtermiņa lēmumus.

Informācija izklāstīta 5 nodaļās un pielikumā. Ziņojums sastāv no tautsaimniecības un darba tirgus tendenču raksturojuma, tautsaimniecības attīstības scenāriju apraksta, darba tirgus vidēja termiņa prognozēm, ES darba tirgus tendenču raksturojuma, kopsavilkuma ar priekšlikumiem un pielikuma ar detalizētu informāciju.

Visa statistiskā informācija, izņemot īpaši norādītos gadījumus, ir ņemta no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes. Ziņojumā ir izmantoti arī Eiropas Statistikas biroja (Eurostat), Nodarbinātības valsts aģentūras un Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centra (CEDEFOP) dati.

Saturs

Saīsinājumi.....	4
1. Tautsaimniecības un darba tirgus attīstības tendences.....	5
1.1. Makroekonomiskā situācija.....	5
1.2. Nodarbinātības un bezdarba vispārīgs raksturojums.....	6
1.3. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte.....	8
2. Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums.....	9
2.1. Darbaspēka pieprasījums.....	9
2.2. Darbaspēka piedāvājums.....	11
2.3. Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība.....	20
3. Darba tirgus vidējā termiņa scenāriji un prognozes.....	24
3.1. Darba tirgus prognožu izstrādes metodoloģija.....	24
3.2. Tautsaimniecības attīstības scenāriji.....	25
3.3. Nozaru produktivitāte un darbaspēka pieprasījums.....	26
3.4. Darbaspēka piedāvājuma prognoze.....	31
3.5. Darbaspēka pietiekamība un atbilstība.....	34
4. Darba tirgus attīstības tendences ES.....	38
4.1. Esošā situācija.....	38
4.1. Vidēja termiņa prognozes.....	38
5. Kopsavilkums un priekšlikumi.....	41

Pielikums

SAĪSINĀJUMI

CEDEFOP	Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DOM	dinamiskais optimizācijas modelis
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ES	Eiropas Savienība
IKP	iekšzemes kopprodukts
ISCED	Starptautiskā standartizētā izglītības klasifikācija
ISCO	Standartizētais profesiju klasifikators
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
LM	Labklājības ministrija
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVS	Neatkarīgo valstu savienība
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
ULC	produkcijas vienības darbaspēka izmaksas

1. TAUTSAIMNIECĪBAS UN DARBA TIRGUS ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Pasaules finanšu krīze ir smagi ietekmējusi Latvijas ekonomiku – IKP saruka par 25% un bezdarba līmenis pieauga līdz 20 procentiem.

Kopš 2009.gada beigām ekonomiskā lejupslīde ir apturēta un jau sešus ceturkšņus pēc kārtas IKP pieaug. Ļoti liela loma Latvijas tautsaimniecības atveseļošanās procesā ir eksportam, tādēļ pozitīvās tendences ekonomikā pārsvarā izjūt nozares, kurās ir reālas eksporta iespējas.

Kopš 2010.gada vidus situācija darba tirgū sākusi uzlaboties – palielinās nodarbinātība un samazinās bezdarbs. Tomēr krīzes negatīvā ietekme uz darba tirgu ir ar ilglaicīgāku raksturu nekā ekonomisko aktivitāšu atjaunošanās, jo nodarbinātības pieaugums ir lēnāks nekā izaugsmes palielinājums.

Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plaisu starp produktivitāti un darbaspēka izmaksām, kā rezultātā Latvijas konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās.

1.1. Makroekonomiskā situācija

Ekonomikas straujās izaugsmes gados (2005.-2007.g.) IKP pieauguma tempi bija gandrīz 11% vidēji gadā un galvenais izaugsmes stimuls bija būtisks privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi.

Latvijas ekonomikā 2008. un 2009.gadā, globālās finanšu krīzes rezultātā apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krīzes laikā IKP saruka par ¼ daļu. 2010.gada laikā bija vērojams pakāpenisks IKP pieaugums, tomēr, ņemot vērā, ka izaugsme atsākās no ļoti zema punkta, 2010.gadā IKP bija par 0,3% mazāks nekā gadu iepriekš.

Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai pasaulē un pieaugot pieprasījumam mūsu galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, kā arī krīzes laikā atgūstot straujās izaugsmes laikā zaudēto Latvijas ražotāju konkurētspēju, par galveno ekonomikas dzinuli ir kļuvis eksports.

1.1. attēls

IKP dinamika

2004.gads = 100

% pret iepriekšējo gadu

2010.gadā stabilizējās arī iekšējais pieprasījums. Lai arī ļoti zemā līmenī, tomēr ir atsācis pieaugt privātais patēriņš, ko pamatā nosaka pakāpeniska situācijas uzlabošanās darba tirgū. 2010.gada laikā ir audzis nodarbināto skaits un ir samazinājies bezdarba līmenis.

Tajā pašā laikā īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu ietekmē 2010.gadā samazinājās sabiedriskais jeb valsts pārvaldes iestāžu patēriņš. Arī investīciju aktivitātes aizvadītajā gadā bija ļoti zemā līmenī un to atjaunošanās norit lēni. 2010.gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija par gandrīz 20% mazākas nekā 2009.gadā.

1.2. attēls

Iekšzemes kopprodukta un tā izlietojuma posteņu izmaiņas (%, pret iepriekšējo gadu)

Gan iekšējā, gan ārējā pieprasījuma dinamika tiešā veidā ietekmē tautsaimniecības nozaru ekonomiskās aktivitātes. Ekonomiskās krīzes laikā straujāk izlaide samazinājās uz iekšējo pieprasījumu vērstās nozarēs – tirdzniecībā un būvniecībā. Šīs nozares 2009.gadā noteica IKP samazinājumu par vairāk nekā trešdaļu.

2010.gadā, uzlabojoties situācijai pasaules ekonomikā un palielinoties ārējam pieprasījumam un Latvijas konkurētspējai, aizvien lielāka loma tautsaimniecībā ir tirgojamām nozarēm, jeb nozarēm kuru produkciju var brīvi eksportēt un importēt. Apstrādes rūpniecības nozares izaugsme 2010.gadā sasniedza 15,4%. Vislielākais ieguldījums apstrādes rūpniecības izaugsme bija kokapstrādei, metālapstrādei, kā

arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarei. Rūpniecības produkcijas realizācijā palielinās eksportētās produkcijas īpatsvars, kā arī turpina augt ražotāju cenas eksportētajai produkcijai, tādēļ arī turpmāk realizācijas ieņēmumu paaugstināšanas iespējas galvenokārt saistāmas ar ārējiem tirgiem.

2010.gadā izaugsme bija vērojama arī pārējās preču ražošanas nozarēs, kā arī eksporta iespējām saistītās pakalpojumu nozarēs, piemēram, transportā un sakaros un vairumtirdzniecībā. Pārējo pakalpojumu nozaru izlaides apjomi 2010.gadā vēl atpalika no iepriekšējā gada līmeņa. Visdziļāko kritumu krīzes laikā piedzīvoja būvniecības nozare.

Tautsaimniecības struktūra
2010.gadā

Nozaru attīstības tendences 2010.gadā
(2007.gads=100)

2010.gadā, būtiski palielinoties ārējām pieprasījumam, bet iekšzemes pieprasījumam saglabājoties zemā līmenī, tautsaimniecības struktūrā ir pieaudzis tirgojamo nozaru īpatsvars. Primārās nozares, apstrādes rūpniecība, elektroenerģijas, gāzes un ūdensapgādes, kā arī transporta un sakaru nozare kopā veidoja 33,5% no kopējās pievienotās vērtības. Salīdzinot ar 2009.gadu, tirgojamo nozaru īpatsvars ir pieaudzis par 5 procentpunktiem. Latvijas galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības – īpatsvars tautsaimniecībā gada laikā ir pieaudzis no 9,9% līdz 12,2 procentiem.

1.2. Nodarbinātības un bezdarba vispārīgs raksturojums

Līdz ar ekonomisko lejupslīdi būtiski pasliktinājās situācija darba tirgū – strauji samazinājās nodarbināto skaits un pieauga bezdarba līmenis. Būtiski kritoties darbaspēka pieprasījumam, nodarbināto skaits 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, samazinājās par 123,2 tūkst. jeb 11,4%, bet bezdarba līmenis pieauga par 9,4 procentpunktiem.

Darba tirgū zemākais punkts bija 2010.gada 1.ceturksnī, kad nodarbinātības līmenis bija tikai 57,7%, bet bezdarba līmenis sasniedza 20,4% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

2010.gadā, pakāpeniski palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm, situācija darba tirgū pamazām uzlabojās, tomēr vidēji 2010.gadā

nodarbināto skaits bija par 3,5% jeb par 34,1 tūkst. cilvēku mazāks nekā 2009.gadā, jo nodarbinātības pieaugums 2010.gadā atsākās no ļoti zema punkta.

Atbilstoši nodarbinātības palielinājumam sarucis bezdarbs. 2010.gadā vidējais bezdarba līmenis bija 18,7 procenti.

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Iedzīvotāju skaits	2306,	2294,	2281,	2270,	2261,	2248,
tūkstošos	4	6	3	9	3	4
Nodarbināto skaits	1035,	1087,		1124,		
15-74 gadu vecuma grupā, tūkstošos	9	6	1119	0	986,8	940,9
Nodarbinātības līmenis						
nodarbināto iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-64 gadu vecumā, %	63,4	66,3	68,4	68,6	61,1	59,3
Nodarbinātības līmenis						
nodarbināto iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 20-64 gadu vecumā, %	70,4	73,5	75,3	75,8	67,3	65,0
Ekonomiskās aktivitātes līmenis						
ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-64 gadu vecumā, %	69,5	71,3	72,9	74,5	73,9	73,2
Darba meklētāju skaits						
15-74 gadu vecuma grupā, tūkstošos	99,1	79,9	72,1	91,8	200,6	216,3
Bezdarba līmenis						
darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 15-74 gadu vecumā, %	8,7	6,8	6,0	7,5	16,9	18,7

Ekonomiskā lejupslīde ir ietekmējusi arī iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, lai gan tā 2010.gadā joprojām saglabājās relatīvi augsta, pārsniedzot 2007.gada līmeni. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits vidēji 2010.gadā bija par 0,7% zemāks nekā 2009.gadā un par 1,3% zemāks nekā 2008.gadā.

Ekonomiskās krīzes ietekme uz nodarbinātību un izaugsmi

(Nodarbināto skaita un IKP izmaiņas, 2000.gads = 100)

Kopumā krīzes negatīvā ietekme uz darba tirgu ir ar ilglaicīgāku raksturu nekā ekonomisko aktivitāšu atjaunošanās. Situācijas uzlabošanās būs ļoti pakāpeniska. 2010.gadā nodarbināto skaits Latvijas tautsaimniecībā bija 2000.gada līmenī, kamēr IKP līmenis atbilst 2004.gada rādītājam.

1.3. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Ekonomikas lejupslīdes laikā notika būtiskas korekcijas darba tirgū, kā rezultātā samazinājās gan nodarbināto skaits, gan strādājošo darba samaksa. Ekonomisko aktivitāšu mazināšanās 2008.gadā vispirms ietekmēja nodarbināto skaita samazināšanos, savukārt darba samaksa saglabājās samērā augstā līmenī. 2009.gadā, līdztekus nodarbinātības samazinājumam, bija vērojama arī darba samaksas korekcija. Stabilizējoties ekonomiskai situācijai, darba samaksas un nodarbinātības izmaiņas bija mērenas.

Kopumā 2010.gadā strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksas dinamika bija stabila un kopš 2010.gada septembra jau bija augstāka nekā 2009.gada attiecīgajā periodā.

1.5.attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa (latos)

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā un privātajā sektorā (2005.g.=100)

Vidējā bruto darba samaksa 2010. gadā bija 445 lati, t.i. par 3,5% mazāka nekā iepriekšējā gadā, bet gandrīz par 12% lielāka nekā vidēji 2007.gadā. Ņemot vērā ekonomiskās lejupslīdes dziļumu, šāda algas korekcija ir visai neliela.

Bruto darba samaksas samazinājumu krīzes laikā pamatā ietekmēja algu samazināšana sabiedriskajā sektorā strādājošajiem, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Algas sabiedriskajā sektorā 2010.gadā bija vidēji par 6,7% mazākas nekā gadu iepriekš. Savukārt privātajā sektorā algu samazinājums nebija tik būtisks – par 1,4%, kas liecina par to, ka uzņēmēji izmaksu samazināšanā priekšroku deva nodarbināto skaita samazinājumam. Apstrādes rūpniecībā 2010. gadā strādājošo vidējā bruto darba samaksa saglabājās iepriekšējā gada līmenī (2009.gadā samazinājās par 2%).

2010.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, sabiedriskajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa kopumā samazinājās gandrīz par 17% un bija vidēji 2007.gada līmenī. Privātajā sektorā darba samaksas samazinājums šajā pašā laikā bija tikai par 2,5% un 2010.gadā vidējā mēneša bruto darba samaksa par 18% pārsniedza 2007.gada līmeni.

Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plaisu starp produktivitāti un darbaspēka izmaksām, kā rezultātā Latvijas

konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās. Par to liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)¹ dinamika.

1.6. attēls

**Reālā ULC izmaiņas
ES un Baltijas valstīs
(2004. gads =100)**

**Darbaspēka izmaksu izmaiņas Latvijā
(2004. gads =100)**

Atšķirībā no straujās izaugsmes gadiem, kad ULC izmaiņas (pieaugumu) galvenokārt noteica strukturālie faktori, ULC dinamika kopš 2008.gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām.

Nozīmīgās korekcijas darba tirgū 2009.gadā ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008.gadu, produktivitāte samazinājās par 5,5%, jo IKP samazinājās straujāk nekā nodarbināto skaits. Savukārt darbaspēka izmaksas 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, samazinājās par 12,7%, jo nodarbināto skaita samazinājums bija straujāks nekā algu fonda samazinājums. Rezultātā reālais ULC samazinājās par 6,2 procentiem.

ULC dinamiku 2010.gadā galvenokārt noteica darba samaksas un nodarbināto skaita relatīvās izmaiņas. Liels bezdarba līmenis un budžeta konsolidācijas pasākumi joprojām radīja spiedienu uz darba samaksu. Tomēr, ņemot vērā Latvijas zemo konkurenci kopējā ES darba tirgū, izmaiņas jau bija visai mērenas. Tāpēc darbaspēka vienības izmaksu samazinājumu, kā arī produktivitātes pieaugumu lielā mērā noteica nodarbināto skaita izmaiņas. Reālais ULC 2010.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija par 9,3% mazāks.

Darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika 2010.gadā liecina, ka straujās korekcijas periods ir beidzies un, uz darbaspēka izmaksu samazināšanos balstītās konkurētspējas uzlabošanas iespējas ir izsmeltas. Tādēļ, lai turpmāk nodrošinātu konkurētspēju, izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

---

¹ ULC tiek noteikts kā attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

2. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS

2.1. Darbaspēka pieprasījums

Ekonomiskā lejupslīde un ar to saistītais nodarbinātības samazinājums skāra gandrīz visas nozares, bet vislielākais samazinājums bija būvniecībā. Vienīgi primārajās nozarēs nodarbināto skaits praktiski nemainījās.

2.1. tabula

Nodarbinātie sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

	Struktūra (%)	Izmaiņas (%)			
		2010	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Kopā		100	-12,2	-4,6	-16,3
tai skaitā:					
Primārās nozares	9,8	0,4	-0,5	0,0	
Apstrādes rūpniecība	14,3	-21,8	0,3	-21,6	
Elektroenerģija, gāze, ūdens apgāde	1,9	-21,2	6,5	-16,1	
Būvniecība	7,0	-39,7	-13,2	-47,6	
Tirdzniecība, viesnīcas, restorāni	19,3	-11,0	-5,8	-16,1	
Transports un sakari	9,9	-7,7	-4,9	-12,2	
Pārējie komercpakalpojumi	16,1	-1,6	-3,8	-5,3	
Sabiedriskie pakalpojumi	21,8	-5,1	-6,7	-11,5	

Visapjomīgākais pieprasījuma samazinājums (2009.-2010.g.) bija vidējas kvalifikācijas profesiju grupā, kur vislielākā ietekme bija nodarbināto skaita samazinājumam būvniecībā un apstrādes rūpniecībā.

2.2. tabula

Nodarbinātie sadalījumā pa profesiju grupām

	Struktūra (%)	Izmaiņas (%)			
		2010	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Augstas kvalifikācijas profesijas		40,4	-7,7	-9,1	-16,1
tai skaitā:					
Vadītāji	10,2	-7,4	2,4	-5,2	
Vecākie speciālisti	16,8	2,7	-6,7	-4,2	
Speciālisti	13,4	-17,0	-18,6	-32,5	
Vidējas kvalifikācijas		46,1	-15,1	-1,6	-16,4

profesijas

tai skaitā:

Iestāžu kalpotāji	6,1	-1,3	7,9	6,5
Pakalpojumu darbinieki	14,4	-4,9	2,6	-2,4
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	4,2	-4,3	-9,4	-13,3
Kvalificēti strādnieki	11,8	-28,7	-8,4	-34,8
Iekārtu un mašīnu operatori	9,7	-17,9	-0,3	-18,2
Zemas kvalifikācijas profesijas	13,5	-16,1	-0,7	-16,7
Kopā	100	-12,2	-4,6	-16,3

Augstas kvalifikācijas profesijās nodarbināto skaita izmaiņās vislielākā ietekme bija nodarbināto skaita samazinājumam tirdzniecībā un sabiedriskos pakalpojumos. Savukārt zemas kvalifikācijas profesiju grupā samazinājumu visbūtiskāk ietekmēja nodarbinātības izmaiņas būvniecībā, apstrādes rūpniecībā un transporta un sakaru nozarē.

2.3. tabula

Nodarbināto skaita izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām (2010.gads salīdzinājumā ar 2008.gadu, tūkstošos)

	Pri m ār ās no zar es	Ap str ād es rū pni ecī ba	Ele ktr oe ne rģij a, gā ze un ūd en sa pg ād e	Bū vni ecī ba	Tir dz nie cīb a	Tra ns po rts un sa kar i	Pā rēji e ko m er c- pa kal poj um i	Sa bie dri ski e pa kal poj um i	Kop ā
Augstas kvalifikācijas profesijas	0,8	-12,5	-1,7	-4,8	-24,8	-4,3	-8,3	-17,3	-72,7
tai skaitā:									
Vadītāji	1,8	-1,3	-0,7	-2,7	-0,8	1,7	0,5	-3,7	-5,3
Vecākie speciālisti	-0,3	-0,3	-1,3	0,6	-5,7	-1,2	3,5	-2,2	-6,9
Speciālisti	-0,7	-	0,3	-2,6	-	-4,8	-	-	-60,6
		10,8			18,3		12,3	11,4	
Vidējas kvalifikācijas profesijas	-4,3	-17,8	-1,0	-36,1	-0,5	-9,1	-7,0	-9,5	-85,1
tai skaitā:									

Iestāžu kalpotāji	1,3	-0,5	0,4	0,1	2,1	2,2	-0,8	-1,3	3,5
Pakalpojumu darbinieki	-0,1	-0,6	-0,3	-0,1	4,1	0,3	-5,0	-1,7	-3,4
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-6,2	-0,2	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,3	0,1	-6,1
Kvalificēti strādnieki	-1,7	-9,3	-2,6	-	-4,9	-2,3	-2,0	-4,0	-58,9
				32,1					
Iekārtu un mašīnu operatori	2,5	-7,1	1,5	-4,0	-1,7	-9,3	0,4	-2,5	-20,2
Zemas kvalifikācijas profesijas	3,4	-6,6	-0,8	-	-9,7	0,5	6,8	0,1	-25,4
				19,0					
Kopā	0,0	-	-3,4	-	-	-	-8,5	-	-183,3
		36,9		59,8	35,0	12,9		26,7	

Kā jau atzīmēts, vislielākais nodarbināto skaita samazinājums bija būvniecībā, vairāk nekā puse no samazinājuma skāra vidējas kvalifikācijas profesiju grupas. Arī apstrādes rūpniecībā un transporta un sakaru nozarē nodarbināto skaita samazinājums vissāpīgāk atsaucās uz vidējās kvalifikācijas profesiju grupas nodarbinātiem. Savukārt tirdzniecības un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs nodarbināto skaita samazinājums apjomīgāks bija augstas kvalifikācijas profesijās.

Jāatzīmē arī, ka augstas kvalifikācijas profesiju grupās nodarbināto skaita samazinājums lielāks bija 2010.gadā nevis 2009.gadā, kā tas bija caurmērā tautsaimniecībā. Tas galvenokārt saistīts ar budžeta konsolidācijas pasākumiem, kuriem attiecībā uz nodarbināto skaita samazināšanu sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (valsts, pārvalde, izglītība un veselības aizsardzība) lielāka ietekme bija 2010.gadā, kā arī ar faktu, ka nodarbinātība dažādos komercpakalpojumos straujāk samazinājās 2010.gadā. Savukārt vidējas kvalifikācijas profesijās nodarbināto skaita samazinājums notika galvenokārt 2009.gadā.

2.2. Darbaspēka piedāvājums

Darbaspēka resursi turpina samazināties, ko nosaka gan demogrāfisko rādītāju pasliktināšanās, gan iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazinājums.

Demogrāfija un darbaspēka resursi

Iedzīvotāju skaits 2010.gadā turpināja samazināties, kam galvenie iemesli bija sabiedrības novecošanās, ilgstoši zems dzimstības līmenis un iedzīvotāju emigrācija. Vienīgi vecuma grupā 75 gadi un vairāk bija neliels pieaugums.

2011.gada sākumā iedzīvotāju skaits Latvijā bija 2229,6 tūkst., kas ir par 18,8 tūkst. mazāk nekā 2010.gada sākumā.

Ekonomiskās izaugsmes laikā, pieaugot iedzīvotāju ienākumiem, valstī bija stabila dzimstības pieauguma tendence (dzimstības koeficienta pieaugums). Kopš 2009.gada, neraugoties uz labvēlīgāku demogrāfisko situāciju, dzimstības rādītāji pasliktinājās. 2010.gada dzimušo skaits bija par 11,3% mazāks nekā iepriekšējā gadā.

Valstī kopš 2006.gada mirstība samazinājās, taču 2010.gadā tā nedaudz sāka palielināties. Līdz ar to saglabājās negatīvs iedzīvotāju dabiskais pieaugums, kas bija par 31,6% lielāks nekā iepriekšējā gadā.

Attiecībā uz iedzīvotāju ilgtermiņa migrāciju, jāatzīmē, ka 2010.gadā negatīvais migrācijas saldo pieauga 1,7 reizes, un iedzīvotāju skaits migrācijas rezultātā samazinājās par 7,9 tūkst. (2009.gadā – par 4,7 tūkst.).

Turpinās sabiedrības novecošanās process – samazinoties iedzīvotāju skaitam gandrīz visās vecuma grupās, vienlaikus pieaugot vecuma grupā 75 gadi un vairāk.

2.1. attēls

Iedzīvotāju vecumstruktūra gada sākumā

(tūkst. cilvēku)

2010.gada sākumā iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (15-74 gadi) bija 1773 tūkst., kas ir par 13 tūkst. mazāk nekā 2009.gada sākumā. Lielākā ietekme bija iedzīvotāju skaita samazinājumam vecuma grupā 15-19 gadi (par 8%) un vecuma grupā 65-69 gadi (par 5,6%).

Lielu nozīmi Latvijas demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās kontekstā ieņem iedzīvotāju starpvalstu migrācijas procesi. Saskaņā ar

CSP datiem, laika posmā no 2004. līdz 2010.gadam no Latvijas emigrējuši 38,7 tūkst. cilvēku, t.sk. 2010.gadā emigrēja 10,7 tūkst. cilvēku, kas ir par 3,3 tūkst. vairāk nekā iepriekšējā gadā un pārsniedza 2006.gada emigrācijas rādītāju, kas bija līdz šim lielākais pēc iestāšanās ES.

Emigrācijas dati pilnībā neatspoguļo ainu šajā jomā, jo gan Latvija, gan arī citas ES dalībvalstis saskaras ar problēmām precīzi noteikt iedzīvotāju skaitu, kas izbraukuši no valsts darba meklējumu nolūkā. Saskaņā ar pieejamiem pētījumu rezultātiem un ekspertu novērtējumiem, aptuvenais Latvijas emigrantu skaits, kas atrodas citās valstīs darba meklējumu nolūkā, var sasniegt 100 tūkst. iedzīvotāju.

Kaut arī pastāv ievērojamas grūtības noteikt emigrantu skaitu, ir pētīts iedzīvotāju noskaņojums attiecībā uz iespēju izbraukt no valsts. Emigrācijas varbūtība ir augstāka bezdarbniekiem, ekonomiski neaktīviem iedzīvotājiem, kuri veido darbaspēka potenciālu (studenti, mājsaimnieces u.c.), kā arī nodarbinātajiem ar zemu atalgojumu vai arī kvalifikācijai neadekvāti zemu atalgojumu.

Pēc ārvalstu ekspertu novērtējuma atsevišķās ES valstīs, piemēram, Lielbritānijā, un no 2011.gada maija arī Vācijā, arī turpmāk saglabāsies pieprasījums pēc lēta darbaspēka, kas ir gatavs strādāt tādus darbus, no kuriem izvairās vietējie iedzīvotāji (galvenokārt lauksaimniecībā, pārtikas apstrādē, dažādās pakalpojuma nozarēs). Strauji neuzlabojoties ekonomiskajai situācijai, emigrācijas plūsma no Latvijas vismaz tuvākajā laikā nemazināsies. Paredzams, ka lielu ieguldījumu emigrācijas apmēra noteikšanā sniegs 2011.gada tautas skaitīšanas rezultāti.

Strauji samazinoties darbaspēka pieprasījumam Latvijā, 2010.gadā ārzemniekiem izsniegto darba atļauju skaits turpināja sarukt. Šajā laikā tika izsniegtas 2,2 tūkst. darba atļaujas, kas ir par 9,3% mazāk nekā 2009.gadā. 2011.gada sākumā Latvijā bija reģistrēti 42,1 tūkst. ārzemnieki ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām un 13,6 tūkst. ar termiņuzturēšanās atļaujām. Tuvākajā laikā, ievērojot ekonomiskās attīstības tendences, jautājums par ekonomiskiem imigrantiem Latvijā nebūs aktuāls.

Iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte

2010.gadā samazinājās ekonomiskās aktivitātes līmenis, kas par 0,7 procentpunktiem atpalika no iepriekšējā gada un par 1,3 procentpunktiem no 2008.gada rādītāja.

Ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju skaits 2010. gadā pieauga par 2,8%. Viens no galvenajiem darba nemeklēšanas iemesliem, kas veicina

ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju skaita pieaugumu, bija cerību zaudēšana atrast darbu.

Iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte
(2010. gadā, tūkst. cilvēku)

Praktiski visās vecuma grupās 2010.gadā vērojama ekonomiskās aktivitātes līmeņa samazināšanās, izņemot 25–34 gadu vecuma grupā, kurai šis rādītājs nedaudz uzlabojās. Ekonomiskās aktivitātes līmenis straujāk samazinājās iedzīvotājiem vecuma grupās 15–19 gadi un 40–44 gadi, kā arī vecuma grupā virs 60 gadi.

Turpina palielināties ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars ar **augstāko izglītību** un 2010.gadā tas bija 27,8% (salīdzinoši 2004.gadā – 26,8%).

2010.gadā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju ar augstāko izglītību skaits bija par 1,7% lielāks nekā 2008.gadā. Vislielākais piedāvājums ir sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību izglītības tematiskajā grupā. Šajā grupā pēdējo divu gadu laikā (2009.-2010.g.) bija arī vislielākais darbaspēka piedāvājuma palielinājums.

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju sadalījums pēc izglītības līmeņa (tūkst. cilvēku, 15-74 gadu vecumā)

Būtisks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju palielinājums bija arī veselības aprūpes un sociālās labklājības un pakalpojumu izglītības tematiskajās grupās.

Inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības grupā darbaspēka piedāvājums ar augstāko izglītību 2010.gadā bija krietni mazāks nekā 2008.gadā. Šī grupa ir ar viskritiskāko vecuma struktūru, kur ir ļoti augsts vecāku cilvēku īpatsvars. Šajā izglītības tematiskajā grupā 36,1% ir cilvēki 50-64 gadu vecumā, kamēr vidējais rādītājs augstākās izglītības grupās ir 23,1%. Jaunie cilvēki priekšroku augstākajā izglītībā ir devuši citām jomām, it īpaši sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību studijām. Liels vecāku cilvēku īpatsvars ar augstāko izglītību ir arī lauksaimniecības specialitātēs, par kurām jauniešiem bija maza interese un studēt gribošo skaits samazinājās. Tomēr jāatzīmē, ka 2009. un 2010.gadā situācija sāk uzlaboties – uzņemto studentu skaits pieaug.

2.4. tabula

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji ar augstāko izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām

Struktūra (%)	Izmaiņas (tūkst.)			
	2010	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Kopā	100	2,4	2,8	5,3
tai skaitā:				
izglītība	15,1	-4,4	3,5	-0,8
humanitārās zinātnes un māksla	7,0	3,2	-3,7	-0,5
sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	39,8	7,4	10,1	17,6
dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	5,7	-2,6	1,4	-1,2
inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	18,4	-1,5	-11,3	-12,9
lauksaimniecība	2,8	-3,5	-0,3	-3,8
veselības aprūpe un sociālā labklājība	5,7	2,8	0,2	3,0
pakalpojumi	4,3	0,1	3,3	3,4
citas	0,3	1,0	-0,4	0,5

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ar **vidējo izglītību** 2010.gadā salīdzinājumā ar 2008.gadu ir samazinājies par 3,4%. Vērā ņemams

iedzīvotāju skaits ar vidējo izglītību darba tirgū ir bez mācību iestādē iegūtas specialitātes (gandrīz puse).

2.5. tabula

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji ar vidējo izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām

Struktūra (%)	Izmaiņas (tūkst.)			
	2010	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Kopā	100	-15,6	-17,0	-32,6
tai skaitā:				
izglītība	1,2	-0,9	1,9	1,0
humanitārās zinātnes un māksla	1,7	-0,7	-2,2	-2,9
sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	6,7	1,2	-1,1	0,0
dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	0,8	-1,5	0,5	-1,0
inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	32,9	-13,5	0,7	-12,9
lauksaimniecība	4,0	2,5	0,3	2,8
veselības aprūpe un sociālā labklājība	3,3	-3,8	-2,7	-6,5
pakalpojumi	6,4	5,1	1,7	6,7
vispārējā izglītība	43,1	-4,0	-15,9	-19,9

Vislielākais ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazinājums šajā periodā saistīts ar jaunu cilvēku (15-24 gadi) mazāku piedāvājumu darba tirgū. Zemai jauniešu ekonomiskajai aktivitātei ir vairāki iemesli. Pirmkārt, samazinās jauniešu skaits, it īpaši 15-19 gadu vecumā. Otrkārt, krīzes situācijā, pieaugot jauniešu bezdarbam, daļa no tiem atsāk mācības, bet daļa zaudējot cerības atrast darbu, kļūst ekonomiski neaktīvi vai arī emigrē. Piemēram, 20-24 gadu vecuma grupas emigrantu skaits dubultojās.

Ja 2009.gadā lielākoties samazinājās darbaspēka piedāvājums ar profesionālo vidējo izglītību (īpaši ar būvniecību saistītajās profesijās), tad, kā redzams 2.5. tabulā, 2010.gadā lielākais ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazinājums ir ar vispārējo vidējo izglītību, bet ar profesionālo izglītību piedāvājums samazinājās minimāli un atsevišķās izglītības tematiskajās grupās pat palielinājās. Atsākoties izaugsmei un pieaugot pieprasījumam darba tirgū, lielākas izredzes iekārtoties darbā ir cilvēkiem ar profesionālo izglītību.

Izglītības piedāvājums

Izmaiņas demogrāfiskā situācijā un ekonomiskā lejupslīde un ar to saistītais kopējo ienākumu samazinājums ietekmēja arī izglītības struktūru.

Būtiski ir samazinājies bērnu skaits 13-16 gadu vecumā, tāpēc arī ievērojami samazinās pamatskolu beigušo skaits, kas savukārt samazina vidējās izglītības iestādēs uzņemto audzēkņu skaitu. Vidusskolu beidzēju skaitu šī demogrāfiskā bedrē ietekmēs pēc 2 gadiem, kas krietni samazinās potenciālo studentu skaitu.

Uzņemtie audzēkņi un studenti izglītības iestādēs,
tūkst.

Ekonomiskās situācijas ietekmē mainās pamatskolu un vidusskolu beidzēju izvēle par turpmāko izglītības iestādi vai arī iespējām ātrāk iekļauties darba tirgū. Piemēram, krīzes ietekmē, 2009.gadā krietni samazinājās pamatskolu beidzēju daļa, kuri izvēlējās mācīties turpināt profesionālās izglītības iestādēs, kā arī to skaits, kuri neturpina mācības. Tomēr pēc gada situācija jau ir nedaudz mainījusies un jaunieši atkal sāk vairāk domāt par mācībām profesionālās izglītības iestādēs un tajās pieauga uzņemto audzēkņu skaits.

2.6. tabula

Pamatskolu un vidusskolu beigušo turpmākā apmācība

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Pamatskolu beigušo skaits, tūkst.,	34,	32,	33,	32,	29,	28,	25,
no tiem, %	8	9	1	1	9	2	1
... mācības turpina vidusskolās	65,	65	64,	62,	62,	68,	...
	7		5	1	7	4	
... mācības turpina profesionālās izglītības iestādēs	29,	29,	30,	30,	32,	28,	...
	6	9	4	4	7	1	
... mācības neturpina	4,7	5,1	5,1	7,5	4,6	3,5	...
vidusskolu beigušo skaits, tūkst.,	17,	16,	19,	20,	20,	20,	20,
no tiem, %	8	5	7	9	7	3	1
... mācības turpina augstskolās un koledžās	70,	74,	73,	74,	75	66,	...
	0	2	1	4		4	
... mācības turpina profesionālās izglītības iestādēs	7,5	4,3	3,2	2,8	2,8	2,3	...
... mācības neturpina	22,	21,	23,	22,	22,	31,	...
	5	5	7	8	2	3	

Savukārt vidusskolu beigušo starpā krīzes situācijā krietni samazinājās studiju uzsākušo skaits un mācības Latvijā pēc vidusskolas neturpina gandrīz trešdaļa vidusskolu beidzēju. Līdz ar to darba tirgū palielinās bez profesijas esošo jauniešu skaits.

Augstskolās un koledžās 2010.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, nozīmīgi samazinājās sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību tematiskās grupas studentu īpatsvars, jo lielāka daļa jauniešu, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, uzsāka studijas inženierzinātņu un dabaszinātņu

programmās, galvenokārt pateicoties iespējām studēt budžeta vietās. Šajā periodā ir samazinājies studējošo skaits maksas studijās.

Studentu skaita sadalījums augstskolās un koledžās pa izglītības tematiskajām grupām 2010. mācību gada sākumā

imatrikulēto studentu skaits (%)	grādu vai kvalifikāciju ieguvušo skaits (%)
----------------------------------	---

Profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaita struktūra sadalījumā pēc izglītības tematiskām grupām 2010.gadā, salīdzinājumā ar 2008.gadu, nav būtiski mainījusies. Lielākais audzēkņu īpatsvara samazinājums bija sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību tematiskajā grupā, savukārt lielākais pieaugums bija pakalpojumu tematiskajā grupā.

Audzēkņu skaita sadalījums profesionālās izglītības iestādēs pa izglītības tematiskām grupām 2010. mācību gada sākumā

uzņemto audzēkņu skaits (%)

absolventu skaits (%)

Izglīdības un zinātnes ministrijas informācija par darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognožu izmantošanu izglīdības politikas īstenošanā

I. Augstākās izglīdības jomā

EM ikgadējo Informatīvo ziņojumu par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā sagatavo kopš 2008.gada. Tajā iekļautā informācija ir izmantojama, galvenokārt, lai noteiktu augstākās izglīdības virzienus, kādos jāveic izmaiņas valsts budžeta studiju vietu sadalījumā pa izglīdības tematiskajām grupām, kā arī plānotu jomas, kurās ieguldīt ES struktūrfondu līdzekļus.

Ziņojumā iekļautās prognozes ir nākotnes darba tirgus novērtējums, kas balstīts uz dažādiem pieņēmumiem un dod norādījumus, kas notiks, ja saglabāsies līdzšinējā darbaspēka sagatavošanas struktūra. IZM sadarbībā ar Augstākās izglīdības padomi kā vienu no informācijas avotiem ir izmantojusi EM sagatavotās prognozes, lai noteiktu studiju vietu skaita izmaiņu 2010.-2012.gadam galvenos principus:

- saglabāt doktorantūras studiju vietas, lai rūpētos par akadēmiskā un zinātniskā personāla atjaunošanu;

- kā prioritāras noteikt studiju vietas dabas zinātnēs, inženierzinātnēs, vides zinātnē, medicīnā, jomās, kas saistītas ar nacionālās identitātes saglabāšanu (piemēram, letonika, baltu filoloģija);

- samazināt studiju vietu skaitu sociālajās zinātnēs, kurās ir liels maksas studentu īpatsvars, neradot problēmas tiem studējošajiem, kuri jau pašreiz studē valsts budžeta finansētās vietās. Turpmāk saglabāt minētajās jomās minimālu valsts budžeta studiju vietu skaitu, nosakot bakalaura vai profesionālajā pamatstudiju programmā ne vairāk kā 20 vietas katrā kursā.

Augstākās izglīdības iestādēs uzņemto skaits sadalījumā pa izglīdības tematiskajām grupām

	uzņemto skaita par		
	par budžeta līdzekļiem	budžeta līdzekļiem īpatsvars kopējo uzņemto skaitā, %	
	2009	2010	2009 2010
Izglīdība	1007	68644,5	39,6
Humanitārās zinātnes un māksla		14831605	46,6 52,9
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības		20181703	15,5 13,1
Dabas zinības, matemātika un IT		20002085	73,6 81,3
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība		3408 3258	65,6 67,8
Lauksaimniecība	236	23459,6	62,4
Veselības aprūpe un sociālā aprūpe		20312094	73,3 67,1
Pakalpojumi	716	79939,1	34,5
Kopā	12899	1246441,1	40,3

Avots: Izglīdības un zinātnes ministrija

Pašreizējā ES struktūrfondu plānošanas periodā atbalstu infrastruktūras atjaunošanai un modernizēšanai saņem augstskolas un koledžas, kas īsteno programmas prioritārās, valsts attīstībai svarīgās jomās. Prioritāro jomu maģistranti saņem atbalstu mērķstipendiju veidā.

Lai sekmētu augstākās izglītības institūciju sagatavoto augsti kvalificēto speciālistu piedāvājuma nodrošinājumu atbilstoši darbaspēka pieprasījuma prognozēm, 2011.gada 19.aprīlī noslēgta Vienošanās par sadarbību studiju vietu struktūras pakāpeniskai pārveidošanai atbilstoši darba tirgus prasībām starp IZM, Latvijas Rektoru padomi, Augstākās izglītības padomi, Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību un Latvijas Studentu apvienību. Vienošanās paredz sadarbību vairākos virzienos, tajā skaitā darba tirgus pieprasījuma, augstākās izglītības piedāvājuma un pieejamo resursu savstarpējās atbilstības analīzi un nodrošināšanu.

2. Profesionālās izglītības jomā

EM izstrādātās vidēja termiņa darba tirgus prognozes kā vienu no informācijas avotiem IZM profesionālajā izglītībā izmanto:

- veidojot uzņemšanas plānus kārtējam mācību gadam, nosakot profesionālās izglītības programmu veidus un tajos uzņemamo audzēkņu skaitu,

- izstrādājot profesionālās izglītības plānošanas dokumentus (piem., Profesionālās izglītības iestāžu tīkla optimizācijas pamatnostādnes 2010. – 2015.gadam, koncepcija Par profesionālās izglītības programmu turpmāko īstenošanu);

- īstenojot Eiropas Sociālā fonda darbības programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” apakšaktivitātes. (1.2.1.1.3.apakšaktivitāte „Atbalsts sākotnējās profesionālās izglītības programmu īstenošanas kvalitātes uzlabošanai un īstenošanai”, 1.2.1.1.1.apakšaktivitāte „Nozaru kvalifikāciju sistēmas izveide un profesionālās izglītības pārstrukturizācija” un 1.2.1.1.2.apakšaktivitāte „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu kompetences paaugstināšana”).

No 2010./2011.mācību gada profesionālās izglītības iestādes tautsaimniecībai nepieciešamajās profesijās uzņem neierobežotu audzēkņu skaitu. Konsekventi īstenojot finansēšanas principu „nauda seko skolēnam”, finanšu līdzekļi pedagogu darba samaksai aiziet uz to izglītības iestādi, kurā mācās skolēns/audzēknis.

2011.gada aprīlī darbu uzsāka Nozaru ekspertu padomes (NEP). Viens no pirmajiem NEP uzdevumiem ir saskaņot profesijas un uzņemamo audzēkņu skaitu IZM padošanās esošajās profesionālās un pašvaldību dibinātās izglītības iestādēs. NEP nosaka atbalstāmās profesionālās izglītības programmas un uzņemamo audzēkņu skaitu tajās, ievērojot EM vidēja termiņa darba tirgus prognozes.

Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu tālākizglītības un profesionālā pilnveide notiek tajās nozarēs, kas ir EM vidēja termiņa darba tirgus prognozēs noteiktas kā prioritāras.

Dati par pieaugušo iedzīvotāju piedalīšanos mūžizglītībā² liecina, ka mūžizglītībā iesaistīto iedzīvotāju skaits 2010.gadā turpināja samazināties.

2.7. attēls

Iedzīvotāju piedalīšanās mūžizglītībā (% no iedzīvotājiem 25-64 gadu vecumā)

² Datu avots ir CSP Darbaspēka apsekojums. Rādītājs ir iekļauts ES strukturālajos indikatoros un tas parāda pieaugušo iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem dalību mūžizglītības aktivitātēs.

Atkarībā no iepriekš iegūtas izglītības atšķiras arī piedalīšanās aktivitāte mūžizglītībā – iedzīvotāji ar augstāko izglītību aktīvāk izvēlas piedalīties mūžizglītības pasākumos.

Iedzīvotāju piedalīšanās mūžizglītībā sadalījumā pēc izglītības līmeņa
(% no iedzīvotājiem 25-64 gadu vecumā)

Izglītības pētījumu rezultāti rāda, ka krīzes apstākļos vairumā Eiropas valstu pieaugušo dalība izglītībā samazinājās vai saglabājās iepriekšējā līmenī. Pieaugušo iesaistīšana mūžizglītībā lielā mērā ir atkarīga no valsts atbalsta pieaugušo izglītības attīstībai. Pēc pieaugušo izglītības atbalsta indeksa Latvija ES valstu vidū atradās valstu grupā ar zemu atbalsta līmeni³.

Iedzīvotāju piedalīšanās mūžizglītībā sadalījumā pēc dzimuma*
(% no iedzīvotājiem 25-64 gadu vecumā)

Raksturīgi, ka sieviešu iesaistīšanās līmenis mūžizglītībā ir daudz augstāks nekā vīriešu.

---

3 Research voor Beleid „Impact of ongoing reforms in education and training on the adult learning sector” final report (2010) <http://adultlearning-budapest2011.teamwork.fr/docs/Ongoing-Reforms-Adult-Learning-Final-Report.pdf>.

2.3. Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība

Brīvās darba vietas

Brīvo darba vietu skaits krasi samazinājās 2008.gadā. Nākamajā gadā to skaits nostabilizējās zemā līmenī. Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, 2010.gadā brīvo darba vietu skaits pieaug.

Salīdzinājumā ar 2009.gadu, brīvo darbvietu rādītājs 2010. gadā tautsaimniecības nozaru aspektā nav būtiski izmainījies – tas samazinājās transporta un sakaru nozarē, primārās nozarēs, kā arī tirdzniecības un komercpakalpojumu nozarēs. Savukārt pārējās nozarēs vērojams diezgan straujš pieaugums pie zema brīvo darba vietu līmeņa absolūtos skaitļos.

2.10. attēls

Brīvo darba vietu skaits (ceturkšņa beigās, tūkstošos)

Brīvo darba vietu dinamika un sadalījums pa nozarēm vēl neliecina, par strukturālā bezdarba veidošanos (skatīt 2.ielikumu). Tomēr šis risks pastāv saistībā ar ilgstošā bezdarba pieaugumu.

2.ielikums
Strukturālā bezdarba risks Latvijā
<p>Darbaspēka pieprasījums Latvijā lēnām pieaug, tomēr pastāv bažas, ka mainoties tautsaimniecības struktūrai un pieaugot tirgojamo nozaru lomai tautsaimniecībā, var veidoties strukturālais bezdarbs jeb neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu.</p> <p>Dažus pierādījumus par strukturālā bezdarba veidošanos iespējams iegūt, izmantojot Beveridža līkni, kas grafiski parāda bezdarba un brīvo darba vietu savstarpējo dinamiku. Virzība pa līkni parāda darbaspēka pieprasījuma cikliskās izmaiņas, bet līknes novirze var liecināt par pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētību darba tirgū (t.sk. strukturālā bezdarba veidošanos), kas nav saistāms ar ekonomikas cikliskumu.</p> <p>Kā redzams grafikā, pirms krīzes gados vairumā ES dalībvalstu (t.sk. arī Latvijā) Beveridža līkne nobīdījās pa kreisi – samazinājās gan bezdarba līmenis, gan brīvo darba vietu īpatsvars. Recesijas sākumā korekcijas darba tirgū notika galvenokārt vakanču skaita samazinājuma dēļ, kamēr bezdarbs pieauga visai mēreni. Savukārt, krīzei ieilgstot, 2009. un 2010.gada sākumā, bezdarbs pieauga, vakancēm arvien mazinoties.</p>

Beveridža līkne

(no 2006.g. 1.ceturkšņa līdz 2010.g. 4.ceturksnim,
vertikālā ass – brīvo vakanču skaits; horizontālā ass – bezdarba līmenis)

ES-27

Latvija

Latvijā, kopš 2010.gada 2.ceturkšņa ir novērota augšupvērstā Beveridža līknes virzības maiņa, kas liecina par ekonomiskā cikla fāzes maiņu un situācijas uzlabošanos darba tirgū. Nodarbinātība ir pieaugusi, mazinoties gan darba meklētāju, gan neaktīvo personu skaitam. Ir atsākusies arī jaunu darba vietu radīšana.

Tomēr neskatoties uz pēdējā laikā vērojamo uzlabošanos, vairākas pazīmes liecina par strukturālo problēmu padziļināšanos. 2010.gada 1.ceturksnī darba vietu skaits, salīdzinot ar 2007.gada 4.ceturksni (t.i., nodarbinātības augstāko punktu), bija sarucis par gandrīz 60%. Salīdzinot dažādās tautsaimniecības nozarēs radītās un zaudētās darba vietas, redzams, ka vislielākais nodarbinātības kritums bija tādās uz iekšējo pieprasījumu orientētās nozarēs kā būvniecība un tirdzniecība. Tuvākajos gados šīs nozares no krīzes radītajām sekām atgūsies lēnāk kā eksporta nozares, tajās nebūs tik liels darbinieku pieprasījums kā ekonomikas buma laikā. Tas nozīmē, ka darba meklētājiem, lai atrastu darbu, ir nepieciešams pārkvalificēties.

Par Beveridža līknes attīstību turpmāk tik agrīnā ekonomikas atveseļošanās fāzē ir pārāgri spriest, tomēr jāatzīst, ka pastāv liela varbūtība, ka bez būtiskām izmaiņām ekonomikas politikā, pie līdzīga vakanču skaita kā 2007.–2008.gadā bezdarba līmenis būs daudz augstāks, it īpaši ņemot vērā iepriekš minēto bezdarba struktūru un prasmju neatbilstību. Lai arī kopumā Latvijas darba tirgu uzskata par samērā elastīgu, algu elastība samazināšanas virzienā, šķiet, ir bijusi ierobežota, kas ekonomikas teorijā tiek minēts kā viens no strukturālā bezdarba iemesliem.

Bezdarba raksturojums

Salīdzinot ar 2008.gadu, bezdarba līmenis 2010.gadā bija paaugstinājies visos izglītības līmeņos un visās tematiskajās grupās.

Viszemākais bezdarba līmenis iedzīvotājiem ar augstāko izglītību bija „izglītības” izglītības tematiskajā grupā. Savukārt augstākais – „humanitāro zinātņu un mākslas” grupā, kā arī „sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību” grupā. Jāatzīmē, ka pēdējā grupa arī ir lielākā absolūtā izteiksmē, veidojot gandrīz pusi no visiem bezdarbniekiem ar augstāko izglītību.

Bezdarba līmenis iedzīvotājiem ar augstāko izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām

(% pret ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem)

Vidējais bezdarba līmenis iedzīvotājiem ar vidējo izglītību ir divreiz augstāks nekā ar augstāko izglītību. Zemākais bezdarba līmenis šajā izglītības līmenī ir dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju grupā un veselības aprūpes un sociālās labklājības grupā. Savukārt lielākais bezdarbs ir pakalpojumu tematiskajā grupā, gandrīz tikpat augstā līmenī tas ir iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību. Pēdējā grupa arī ir lielākā absolūtā izteiksmē.

Bezdarba līmenis iedzīvotājiem ar vidējo izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām

(% pret ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem)

Nodarbināto izglītības atbilstība profesijas kvalifikācijai

Salīdzinot nodarbināto iedzīvotāju sadalījumu pa iegūtās izglītības līmeņiem ar nodarbināto sadalījumu pa profesiju kvalifikācijas grupām, redzams, ka nodarbināto skaits ar augstāko izglītību ir mazāks nekā nodarbināto skaits augstas kvalifikācijas profesijās, kurās pēc būtības jābūt cilvēkiem ar augstāko izglītību. Savukārt vidējas kvalifikācijas profesijās pieprasījums pēc nodarbinātajiem ar vidējo izglītību ir mazāks nekā piedāvājums.

Nodarbinātie sadalījumā pēc izglītības līmeņa un profesiju kvalifikācijas pakāpes

2010.gadā

Tādejādi daļa cilvēku ar vidējo izglītību strādā augstākas kvalifikācijas profesijās. Bet ir arī daļa nodarbināto, kas ar augstāko izglītību strādā vidējas kvalifikācijas profesijās.

Nodarbināto struktūra pa izglītības līmeņiem pēc profesiju kvalifikācijas pakāpes

2010.gadā, %

Šīs neatbilstības vislabāk parādās krīzes situācijā, strauji samazinoties darbaspēka pieprasījumam. Piemēram, ja nodarbināto skaits augstas kvalifikācijas profesijās 2010.gadā salīdzinājumā ar 2008.gadu samazinājās par 16%, tad nodarbināto skaita samazinājums šajās profesijās cilvēkiem ar augstāko izglītību bija par 2,8%, bet ar vidējo par 30,7%. Tas nozīmē, ka šī profesijas un izglītības neatbilstība tomēr bija būtiska, lai darba devējs izšķirtos par labu cilvēkam ar augstāko izglītību.

Protams, cilvēkam ar augstāko izglītību vienmēr būs noteiktas priekšrocības darba tirgū. Tomēr vidējas kvalifikācijas profesiju grupā šī atšķirība vairs nav tik izteikta. 2010.gada nodarbināto samazinājums, salīdzinājumā ar 2008.gadu, bija par 16,4%, ar augstāko izglītību nodarbinātiem – par 13,4%, bet ar vidējo – par 12,5 procentiem.

2.7. tabula

Nodarbināto izglītības līmeņa atbilstība profesiju kvalifikācijas grupā atsevišķās izglītības tematiskajās jomās 2010.gadā
(% no nodarbinātiem atbilstošā profesiju kvalifikācijas grupā)

	Augstas kvalifikācijas profesijas	Vidējas kvalifikācijas profesijas
Kopā, profesiju grupā	62,9	77,4
Izglītība	95,1	52,2
Humanitārās zinātnes un māksla	78,2	66,1
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	87,3	56,0
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	85,3	56,3
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	52,3	88,2
Lauksaimniecība	50,8	84,2
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	56,0	77,6
Pakalpojumi	57,2	86,2

Vidējas kvalifikācijas profesiju grupā šī atbilstība ir augstāka nekā augstas kvalifikācijas profesiju grupā. Daļēji tas ir saistīts ar to, ka augstas kvalifikācijas profesijas grupā ir iekļauti visa veida iestāžu un to apakšvienību vadītāji, kuru ieņemamais amats nereti nav saistīts ar darbinieka atbilstošo izglītības kvalifikāciju. Tomēr jāatzīmē augstais neatbilstības līmenis inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā, lauksaimniecībā.

Savukārt vidējas kvalifikācijas profesiju grupā tieši augšminētajās grupās ir lielāka atbilstība.

Raksturīgi, ka atbilstības līmenis visās profesiju grupās krīzes laikā palielinājās, kas tomēr norāda uz šīs neatbilstības mazināšanas nepieciešamību pēc būtības. Šīs neatbilstības ir jāņem vērā Latvijas pieaugušo mūžizglītības sistēmai.

3. DARBA TIRGUS VIDĒJĀ TERMIŅA SCENĀRIJI UN PROGNOZES

3.1. Darba tirgus prognožu izstrādes metodoloģija

Turpinot attīstīt vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēšanas sistēmu Latvijā, ar mērķi savlaicīgi un precīzāk novērtēt neatbilstību veidošanos darba tirgū, kā arī, lai nodrošinātu izglītības piedāvājuma atbilstību nākotnes darba tirgus prasībām, EM ieviesusi izmaiņas līdzšinējā darba tirgus vidēja termiņa prognožu izstrādes metodoloģijā un veikusi atbilstošas izmaiņas modelēšanas instrumentārijā.

2011.gada sagatavotās vidēja termiņa darba tirgus prognozes ļauj paredzēt neatbilstību veidošanos ne tikai profesiju grupu, bet arī izglītības tematisko jomu un līmeņu griezumā.

Darba tirgus vidēja termiņa prognozēšanas modelis

Jaunā darba tirgus prognozēšanas instrumentārija pamatā joprojām ir iepriekšējā darba tirgus prognozēšanas modeļa (Dinamiskā optimizācijas modeļa - DOM⁴) loģiskā struktūra. Darba tirgus modelēšanā tiek izmantota sistēmdinamikas pieeja. Atšķirībā no DOM iepriekšējās versijas, pašreizējā darba tirgus prognozēšanas metodoloģija ņem vērā tādus būtiskus faktoros, kā darbaspēka novecošanās process profesiju grupu un izglītības tematisko jomu un līmeņu ietvaros, kā arī darbaspēka profesionālo mobilitāti, ko nosaka nepieciešamo prasmju un kompetenču līdzība starp profesiju grupām.

Darba tirgus vidēja termiņa prognozēšanas modelis sastāv no trīs pamatblokiem: darba tirgus pieprasījuma bloka, izglītības bloka un darba tirgus piedāvājuma bloka. Visi bloki ir savstarpēji saistīti un viens otru papildinoši. Modeļa darbības loģika izriet no pieprasījuma un piedāvājuma tiekšanās uz līdzsvaru vidējā termiņā, ko galvenokārt nosaka piedāvājuma puses pakāpeniska pielāgošanās darba tirgus pieprasījumam.

3.1.attēls

Vidēja termiņa darba tirgus prognozēšanas modeļa loģiskā struktūra

Darbaspēka pieprasījumu nozaru griezumā nosaka vidēja termiņa tautsaimniecības attīstības scenārijs – tautsaimniecības nozaru izaugsme un sagaidāmās produktivitātes izmaiņas. Profesiju pieprasījums izriet no nozares darbaspēka pieprasījuma un tai raksturīgās profesiju struktūras.

---

⁴ Dinamiskais optimizācijas modelis (DOM) tika izveidots Latvijas Universitātes 2007.gada pētījuma „Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze” ietvaros.

Savukārt izglītības pieprasījumu nosaka pieprasīto profesiju pienākumu veikšanai nepieciešamās prasmes.

Darba tirgus piedāvājuma prognozes izriet no:

- iedzīvotāju skaita un līdzdalības līmeņa izmaiņām vidējā termiņā;
- darbaspēka sadalījuma pēc vecuma, profesiju un izglītības grupām prognožu bāzes gadā, paredzot to daļu, kura izies no darba tirgus;
- darba tirgū ienākošā darbaspēka izglītības piedāvājuma (līmenis un tematiskās jomas). Tiek pieņemts, ka izglītības preferences galvenokārt noteiks darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma attiecību, t.i., mācīties gribētāju nākotnes izglītības izvēle būs vērsta vairāk uz tām jomām, kurās lēmuma pieņemšanas brīdī ir vislabākās perspektīvas - augstāka varbūtība atrast darbu un relatīvi augstāka sagaidāmā atdeve no individuāliem ieguldījumiem izglītībā, pašai izglītības sistēmai nemainoties.

Visbeidzot, jāatzīmē, ka pašreizējā prognozēšanas loģika balstīta uz ideāla darba tirgus modeļa piemēra, kur dažādu līmeņu un jomu profesijas un tajās veicamie pienākumi nosaka atbilstošas izglītības pieprasījumu darba tirgū. Tas nozīmē, ka paplašinošais un aizvietojošais darbaspēka pieprasījums nākotnē noteiktās profesijās var tikt apmierināts tikai ar profesijai atbilstošas kvalifikācijas (izglītības) darbaspēka piedāvājumu.

Prognožu agregācija

Līdz ar izmaiņām darba tirgus prognozēšanas metodoloģijā, būtiskas pārmaiņas ir notikušas arī prognožu agregācijas sistēmā. Līdz šim darba tirgus vidēja termiņa prognozes tika sagatavotas 15 tautsaimniecības nozaru griezumā (atbilstoši NACE 1.1.red. klasifikācijai burtu līmenī), 35 profesiju grupu griezumā (veidotas izejot no Latvijas profesiju klasifikācijas, ņemot vērā profesiju līdzību un profesijām nepieciešamo izglītību).

Jaunā darba tirgus prognožu agregācijas sistēma parāda darba tirgus tendences trīs dimensijās – tautsaimniecības nozaru, profesiju grupu un izglītības griezumā. Prognožu agregācija balstīta uz Latvijā izmantoto atbilstošo klasifikāciju struktūru, kas nodrošina iespēju prognozes starptautiski salīdzināt, kā arī ļauj veikt kvalitatīvāku prognožu analīzi detalizētājā agregācijas līmenī.

3.2.attēls

Jaunās prognožu agregācijas sistēmas koncepts

Informatīvajā ziņojumā prognožu agregācijas sistēma atspoguļo darba tirgus tendences 15 tautsaimniecības nozaru griezumā (NACE 1.1

red. klasifikācijas burtu līmenis⁵), 27 profesiju grupu griezumā (atbilstoši vecajai Latvijas profesiju klasifikācijai, balstīta uz ISCO-88⁶, profesiju koda 2 zīmju līmenis), 23 izglītības tematisko jomu 3 izglītības līmeņu griezumā (atbilstoši Latvijas izglītības klasifikācijas⁷ struktūrai). Šādās klasifikāciju sistēmās pašlaik ir pieejami vēsturiskie dati, kas tiek izmantoti prognožu sagatavošanā.

Prognožu izstrādē izmantotie dati

Darba tirgus prognožu izstrādē izmantoti galvenokārt valsts statistikas programmā iekļautie un regulāri CSP apkopotie dati. Būtiskākais informācijas avots ir *Darbaspēka izlasveida apsekojums* uz kā balstās lielākā daļa prognožu pieņēmumi par darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma struktūru.

Demogrāfijas prognozes ir balstītas uz CSP sniegto informāciju par iedzīvotāju sastāvu pa viengadīgajām vecuma grupām un Eurostat demogrāfijas konverģences scenāriju *EUROPOP2008*, no kā izriet galvenie pieņēmumi par demogrāfijas rādītājiem vidējā termiņā.

Izglītības sistēmas struktūras un darba tirgū ienākošā darbaspēka modelēšanā tiek izmantoti izglītības statistikas dati. Izglītības statistikas galvenie avoti ir CSP apkopotais *Pārskats par profesionālajām izglītības iestādēm (prof-1)* un *Pārskats par augstskolām, koledžām (1-augstskola, koledža)*.

Prognozēs tiek izmantots arī ekspertu novērtējums par profesijām atbilstošu izglītību, kā pamatā ir starptautiskās profesiju klasifikācijas (ISCO-88) ietvarā izmantotie pieņēmumi par profesiju prasmju līmeņiem un tiem atbilstošu izglītību. Īpaši darba tirgus vidēja termiņa prognožu agregācijas sistēmas pilnveidei tika izveidota starpinstitūciju darba grupa, kurā piedalījās eksperti no EM, IZM un LM. Darba grupa izstrādāja profesiju-izglītības atbilstības matricu, no kuras izriet pieņēmumi par profesiju pienākumu pildīšanai nepieciešamo izglītību.

3.2. Tautsaimniecības attīstības scenāriji

EM ir izstrādājusi tautsaimniecības straujākas un lēnākas izaugsmes prognožu scenārijus vidēja termiņa periodam – līdz 2016.gadam.

5 Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija NACE 1.1 red. - <http://www.csb.gov.lv/node/31668/list>

6 Starptautiskā standartizēto profesiju klasifikācija ISCO-88 - <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco88/index.htm>

7 Latvijas izglītības klasifikācija - http://www.likumi.lv/doc.php?id=184810&version_date=09.10.2010

Izstrādāto scenāriju pamatpieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas atlabšanas iespējām un Latvijas ražotāju spēju uzturēt krīzes laikā atgūto konkurētspēju.

EM prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai tiek izmantotas EK⁸ un SVF⁹ prognozes.

Pasaules ekonomikas izaugsme turpinās. Kā norāda starptautisko institūciju eksperti, tad nav piepildījušās bažas par iespējamo pasaules ekonomikas ieslīgšanu atkārtotā recesijā. Tomēr pasaules valstu ekonomiku atkopšanās tempi ir nevienmērīgi.

Paredzams, ka atveseļošanās turpināsies un par izaugsmes galveno virzītājspēku arvien lielākā mērā kļūs iekšzemes pieprasījums, kas savukārt veicinās arī pasaules tirdzniecību, veicinot valstu eksportu.

Galvenie izaugsmes riski joprojām ir saistīti ar spriedzes saglabāšanos atsevišķos finanšu tirgus segmentos un to iespējamo atgriezenisko ietekmi uz reālo sektoru. Tāpat ekonomikas atveseļošanās var kavēt enerģijas cenu pieauguma turpināšanās, īpaši ņemot vērā pastāvošo ģeopolitisko spriedzi un protekcionisma spiedienu.

Tautsaimniecības attīstība 2011.un 2012.gadā

Tāpat kā aizvadītajā gadā, arī 2011.gadā galvenais ekonomikas dzinulis būs eksports. Tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.

2011. un 2012.gadā nav sagaidāms ļoti būtisks iekšējā pieprasījuma pieaugums. Lai gan privātais patēriņš pakāpeniski atjaunosies, tomēr strauju tā pieaugumu ierobežos mājsaimniecību lielās parādsaistības un, neraugoties uz turpmāku situācijas uzlabošanos darba tirgū, arī relatīvi augstais bezdarba līmenis.

Investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika. Privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām, ko ietekmē pagaidām vājais kopējais pieprasījums.

Eksporta un importa izmaiņu tempi būs līdzvērtīgi, jo apstrādes rūpniecības izaugsme palielinās starppatēriņa preču importu. Importa pieaugumu noteiks arī investīciju palielinājums, galvenokārt privātajā sektorā. Savukārt privātais patēriņš, saglabājoties relatīvi zemā līmenī, neradīs papildu spiedienu uz importa palielinājumu.

2011.gada kopējā izaugsme jau būs pozitīva un IKP apjoms var par 3,5% pārsniegt 2010.gada līmeni. 2012.gada izaugsme būs straujāka

8 http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/forecasts_en.htm

9 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/index.htm>

(par 4,5%), ja saglabāsies laba eksporta perspektīva un straujāk pieaugs investīcijas. Pretējā gadījumā izaugsme var piebremzēties (samazināties līdz 2,5%).

2011. un 2012.gadā gandrīz visām tautsaimniecības nozarēm ir gaidāmi pozitīvi pieauguma tempi, bet uz eksportu vērstām nozarēm (apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un mežsaimniecība, transporta pakalpojumiem) izaugsme būs straujāka nekā vidēji tautsaimniecībā. Tomēr jāatzīmē, ka apstrādes rūpniecības pieauguma temps 2011.gadā vairs nebūs tik straujš kā 2010.gadā. Savukārt valsts budžeta izdevumu samazinājums ietekmēs sabiedrisko pakalpojumu nozares, kurās izlaide būs mazāka nekā 2010.gadā.

2013.-2016.gada attīstības perspektīvas

Galvenais risks turpmākai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, tai skaitā valsts budžeta, pieejamības apstākļos. Īpaši svarīgi ir arī turpmāk uzlabot (vai uzturēt) Latvijas ražotāju konkurētspēju galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā.

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze*
(2005. gads = 100)

* līdz 2010.gadam fakts

Straujākas izaugsmes scenārijā tiek paredzēts, ka arī pēc 2011.gada apstrādes rūpniecībai (un atbilstoši – arī eksportam) saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā tiek pieņemts, ka tirgojamās nozarēs vidējā termiņā konkurētspēja neuzlabojas. Līdz ar to IKP ikgadējie pieauguma tempi nepārsniegtu 3 procentus.

3.1. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2011	2012*	2013-2016 (vidēji gadā)*
Iekšzemes kopprodukts	3,5	4,0 / 2,5	4,9 / 2,9
Primārās nozares	4,8	4,0 / 3,5	4,6 / 2,8
Apstrādes rūpniecība	11,0	7,0 / 3,8	6,7 / 3,1
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	1,5	1,1 / 0,4	2,3 / 0,6
Būvniecība	4,3	5,2 / 2,9	8,2 / 4,6
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	2,4	4,1 / 1,5	5,2 / 3,3
Transports un sakari	3,1	5,2 / 3,7	5,7 / 4,4
Citi komercpakalpojumi	3,4	3,8 / 3,6	4,7 / 2,6
Sabiedriskie pakalpojumi	-2,1	-0,5 / -1,1	0,5 / 0,2

* skaitītājā – straujākas attīstības scenārijā, saucējā – lēnākas attīstības scenārijā

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007.gada darbaspēka izmaksu kāpuma un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. 2008.-2010.gadā būtiskais kopējā pieprasījuma samazinājums un striktie budžeta ierobežojumi, kad krietni tika samazinātas algas sabiedriskajā sektorā, samazināja kopējo algu līmeni un cenas iekšējā tirgū, kas daļēji uzlaboja Latvijas ražotāju konkurētspēju. Pašlaik šī ietekme ir mazinājusies un algas ir atsākušas palielināties. Jāņem vērā, ka brīvas darbaspēka kustības apstākļos ilgstoši uzturēt zemas algas Latvijas ekonomikā nebūs iespējams, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta

produktu komplicētības pieaugumam, kas ļauj daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

Atbilstoši straujākas izaugsmes scenārijam, lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2013.-2016.gadā par 4,9%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 6 - 7% ik gadu.

Vidēja termiņa periodā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija no 2005.līdz 2007.gadam, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu nozaru attīstību un aktivitātes nekustamos īpašumos.

Tā kā tautsaimniecības straujāku izaugsmi spēs nodrošināt tikai atbilstošs produktivitātes pieaugums, tad nevienā no tautsaimniecības scenārijiem netiek prognozēts ļoti būtisks darbaspēka pieprasījuma pieaugums. Galvenās atšķirības scenārijos ir saistītas ar strukturālām pārmaiņām darbaspēka pieprasījumā.

3.3. Nozaru produktivitāte un darbaspēka pieprasījums

Straujākas izaugsmes scenārijā IKP līdz 2016.gadam var pieaugt par gandrīz 30%, salīdzinot ar 2010.gadu. Lai gan pieauguma tempi ir sagaidāmi salīdzinoši strauji un 2015. un 2016.gadā var sasniegt pat 5% gadā, tomēr pieprasījums pēc darbaspēka vidējā termiņā augs mēreni, jo izaugsmi galvenokārt nodrošinās produktivitātes kāpums.

Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā IKP tikai par 18% pārsniegs 2010.gada līmeni, kas nozīmē, ka vidēji gadā IKP pieaugums nepārsniegs 2,8%. Šajā scenārijā salīdzinoši lielākas produktivitātes devums ir saistīts ar to, ka pie vāja pieprasījuma uzņēmēji konkurētspēju centīsies saglabāt maksimāli ierobežojot izdevumus, t.sk. nodarbinātībai. Lielākas iespējas samazināt izmaksas būs uz nodarbināto skaita rēķina, jo samazināt algas brīvas darbaspēka kustības apstākļos pie mūsu zemā algu līmeņa praktiski nav iespējams.

3.4. attēls

IKP, produktivitātes un darbaspēka pieprasījuma izmaiņas

(2016.gads salīdzinājumā ar 2010.gadu, %)

Straujākas izaugsmes scenārijs

Lēnākas izaugsmes scenārijs

IKP, produktivitātes un darbaspēka pieprasījuma izmaiņas tautsaimniecībā

(izmaiņas procentos attiecībā pret iepriekšējo gadu, straujākas izaugsmes scenārijs)

* līdz 2010.gadam atspoguļoti faktiskie gada dati

Pievienotās vērtības, produktivitātes un darbaspēka pieprasījuma izmaiņas

(izmaiņas procentos attiecībā pret iepriekšējo gadu, straujākas izaugsmes scenārijs)

Apstrādes rūpniecībā

Pakalpojumu nozarēs**

* līdz 2010.gadam atspoguļoti faktiskie gada dati

** Izņemot sabiedriskos pakalpojumus.

Lai arī straujākas izaugsmes scenārijā no 2012. līdz 2016.gadam nodarbināto skaits varētu ik gadu pieaugt par 2%, tomēr 2016.gadā tas būtu vēl joprojām nedaudz mazāks nekā 2008.gadā. Lēnākas izaugsmes scenārijā tiek prognozēts lēns nodarbināto skaita palielinājums – vidēji gadā tas būs 1% robežās.

Darbaspēka pieprasījums

(nodarbinātie vecuma grupa 15-74 gadi, tūkst. cilvēku)

Ekonomikas galvenais dzinulis būs eksports un ar eksporta iespējām saistīto nozaru izaugsme. Šajās nozarēs produktivitātes kāpums pārsniegs tautsaimniecības vidējo rādītāju, jo tirgojamās nozares (galvenokārt apstrādes rūpniecība) darbojas atvērto preču un pakalpojumu tirgos, kur izšķiroša nozīme ir konkurētspējai.

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas nozarēs,%

Straujākas izaugsmes scenārijs	Lēnākas izaugsmes scenārijs			
	2016.g. pret 2008.g.	2016.g. pret 2010.g.	2016.g. pret 2008.g.	2016.g. pret 2010.g.
Primārās nozares	6,0	6,1	4,9	4,9

Apstrādes rūpniecība	-12,6	11,4	-20,6	1,3
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	-7,2	10,6	-12,1	4,7
Būvniecība	-23,4	46,3	-33,6	26,8
Tirdzniecība	-4,7	13,7	-12,2	4,7
Transports un sakari	-2,4	11,2	-6,3	6,7
Komerccpakalpojumi	7,7	13,7	3,8	9,6
Sabiedriskie pakalpojumi	-14,3	-3,2	-15,1	-4,1
Kopā	-7,2	10,9	-12,2	4,9

Nodarbināto skaits vidējā termiņā pakāpeniski augs arī pārējās tautsaimniecības pamatnozārēs, izņemot sabiedrisko pakalpojumu, kur sagaidāms turpmāks nodarbināto skaita samazinājums.

Vidējā termiņā visapjomīgākais pieprasījuma pieaugums sagaidāms vidējās kvalifikācijas profesiju grupā. To pamatā noteiks pieprasījuma pieaugums būvniecības, tirdzniecības, kā arī apstrādes rūpniecības nozarēs. Jāatzīmē, ka būvniecības nozarē 2016.gadā, salīdzinot ar 2010.gadu, pieprasījums pēc vidējās kvalifikācijas profesijām pieaugs gandrīz uz pusi, bet, ņemot vērā apjomīgo nodarbināto skaita samazinājumu krīzes laikā, pieprasījums būs par aptuveni ¼ daļu mazāks nekā 2008.gadā.

3.3. tabula

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas profesiju grupās,%

Straujākas izaugsmes scenārijs	Lēnākas izaugsmes scenārijs			
	2016.g. pret 2008.g.	2016.g. pret 2010.g.	2016.g. pret 2008.g.	2016.g. pret 2010.g.
Augstas kvalifikācijas profesijas	-9,0	8,3	-13,1	3,5
tai skaitā:				
Vadītāji	6,8	12,9	0,3	5,9
Vecākie speciālisti	0,5	4,6	-2,9	1,1
Speciālisti	-26,1	9,5	-29,4	4,7
Vidējas kvalifikācijas profesijas:	-5,5	13,1	-11,5	6,6
tai skaitā:				
Iestāžu kalpotāji	17,8	11,0	11,8	5,3
Pakalpojumu darbinieki	7,5	10,2	1,2	3,8
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-8,1	6,2	-9,6	4,4
Kvalificēti strādnieki	-21,3	20,7	-28,6	9,5
Iekārtu un mašīnu operatori	-7,8	12,6	-13,2	6,0
Zemas kvalifikācijas profesijas	-7,1	11,2	-12,2	5,1
Kopā	-7,2	10,9	-12,2	4,9

3.4. tabula

Nodarbināto skaita izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām

Straujākas izaugsmes scenārijs, 2016.gads salīdzinājumā ar **2010.gadu**, tūkstošos

	Pri m ār ās no zar es	Ap str ād es rūp nie cīb a	Elek troe ner ģija, gāz e un ūde nsa pgā de	Bū vni ecīb a	Tir dz nie cīb a	Tra ns po rts un sak ari	Pār ēji ko me rc- pa kal poj um i	Sa bie dris kie pa kal poj um i	Kop ā
Augstas kvalifikācijas profesijas	0,8	3,6	0,6	8,6	8,8	2,9	11,1	-4,4	32,0

tai skaitā:										
Vadītāji	0,4	1,5	0,1	4,3	3,4	1,0	2,1	-	12,4	
								0,5		
Vecākie speciālisti	0,2	1,2	0,3	2,3	1,5	0,7	5,0	-	8,5	
								2,6		
Speciālisti	0,2	0,9	0,2	2,0	3,9	1,2	4,0	-	11,1	
								1,3		
Vidējas kvalifikācijas profesijas	3,4	8,9	1,2	17,4	14,3	6,6	6,0	-	56,3	
								1,4		
tai skaitā:										
Iestāžu kalpotāji	0,1	0,6	0,1	0,5	1,9	1,5	1,5	-	6,0	
								0,3		
Pakalpojumu darbinieki	0,2	0,3	0,0	0,2	10,0	0,5	3,0	-	13,4	
								0,9		
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	2,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	2,6	
Kvalificēti strādnieki	0,2	4,9	0,6	13,8	2,0	0,8	0,7	-	23,0	
								0,1		
Iekārtu un mašīnu operatori	0,7	2,8	0,4	2,8	0,4	3,7	0,6	-	11,3	
								0,1		
Zemas kvalifikācijas profesijas	1,4	2,9	0,1	4,4	1,8	0,9	3,6	-	14,4	
								0,7		
Kopā	5,6	15,3	1,9	30,4	24,9	10,4	20,8	-	102,8	

**Nodarbināto skaita izmaiņas tautsaimniecības nozarēs
sadalījumā pa profesiju grupām**

Straujākas izaugsmes scenārijs, 2016.gads salīdzinājumā ar **2008.gadu**,
tūkstošos

	Pri m ār ās n oz ar es	Ap str ād es rū pn ie cī ba	Elekt roen ergij a, gāz e un ūde nsap gād e	Bū vni ec īb a	Tir dz ni ec īb a	Tr a ns p or ts u n sa k ar i	P ār ēji e rk o m er c- p a k al p oj u m i	Sa bi ed risk ie pa kal po ju mi	Ko pā
Augstas kvalifikācijas profesijas					-			-	-
	1,6	-8,9	-1,1	3,9	16,0	-1,4	2,9	21,7	40,7
tai skaitā:									
Vadītāji	2,2	0,2	-0,6	1,7	2,6	2,7	2,7	-4,2	7,1
Vecākie speciālisti	-	0,1	0,9	-1,1	2,9	-4,2	0,5	8,5	-4,8
Speciālisti	-	0,5	-9,9	0,5	-0,6	14,4	-	-	12,7
						3,6	8,3	7	49,5
Vidējas kvalifikācijas profesijas					-			-	-
	-0,9	-8,9	0,2	18,7	13,8	-2,5	-1,0	10,9	28,8
tai skaitā:									
Iestāžu kalpotāji	1,4	0,1	0,5	0,6	4,1	3,7	0,7	-1,6	9,5
Pakalpojumu darbinieki	0,1	-0,3	-0,2	0,2	0	0,8	1,9	-2,6	10,0
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-	4,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,5	0,1	-3,5

Kvalificēti strādnieki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	1,6	-4,4	-2,0	2	-2,9	1,5	1,3	-4,1	35,	9
Iekārtu un mašīnu operatori	3,2	-4,3	1,9	-1,2	-1,3	5,6	1,0	-2,6	-8,9	
Zemas kvalifikācijas profesijas										
	4,8	-3,8	-0,7	6	-7,9	1,4	4	-0,6	11,	0
Kopā										
	5,5	6	-1,5	4	1	2,5	3	2	80,	5

Vidējā termiņā palielināsies pieprasījums arī pēc augstākās kvalifikācijas profesijām. Pie tam, pieprasījums pēc atbilstošas kvalifikācijas nodarbinātajiem vadītāju un vecāko speciālistu profesiju grupās pieaugs pat salīdzinājumā ar pirmskrīzes līmeni – īpaši komercpakalpojumu nozarēs.

3.4. Darbaspēka piedāvājuma prognoze

Latvijas iedzīvotāju skaits līdz 2016.gadam turpināsies samazināties. Līdztekus ar ekonomikas izaugsmes atjaunošanos gan lēnākas izaugsmes, gan straujākas izaugsmes scenārijos ir sagaidāms iedzīvotāju līdzdalības līmeņa pakāpenisks pieaugums.

Saskaņā ar demogrāfijas prognozēm, Latvijas iedzīvotāju kopskaits 2016.gadā samazināsies līdz 2188 tūkst. cilvēku. Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā samazināsies straujāk nekā kopējais iedzīvotāju skaits.

Iedzīvotāju darbaspējas vecumā skaita samazinājumu nosaka galvenokārt iedzīvotāju skaita pastāvīga samazināšanās vecuma grupā 15-24 gadi. Sagaidāmais samazinājums šajā vecuma grupā ir 32%, salīdzinot ar 2010.gadu, sakarā ar zemo dzimstības līmeni 90.-tajos gados. Vislielākais iedzīvotāju skaita pieaugums sagaidāms vecuma grupās 55-64 gadi un 25-34 gadi (10 % un 8% attiecīgi), kas saistīts ar iepriekšējo periodu dzimstības bumiem (ap 50.-tiem gadiem un 1982.-1987.gados).

3.8. attēls

Iedzīvotāju skaita sadalījums pa vecuma grupām (tūkst. cilvēku)

Ekonomiskā izaugsme sekmēs iedzīvotāju līdzdalības līmeņa pakāpenisku pieaugumu. Darbaspēka pieprasījuma pieaugošā tendence varētu paaugstināt motivāciju darba tirgū iesaistīties noteiktai daļai ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju (mājsaimnieces, studentus, darbspējīgus pensionārus u.c.).

Balstoties uz diviem tautsaimniecības attīstības scenārijiem un atbilstoši demogrāfijas prognozēm un iedzīvotāju līdzdalības līmeņa izmaiņas tendencēm, sagatavoti divi darbaspēka piedāvājuma attīstības scenāriji.

Straujākas attīstības scenārijā kopējais darbaspēka piedāvājums (jeb ekonomiski aktīvie iedzīvotāji) 2016.gadā būs 1 123,4 tūkst., kas ir par 3% mazāk nekā 2010.gadā (lēnākas attīstības scenārijā piedāvājums mazāks par 5%).

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita izmaiņas cieši saistītas ar prognozējamajām iedzīvotāju skaita tendencēm vecuma grupās.

3.6. tabula

Darbaspēka piedāvājuma prognozes sadalījumā pa vecuma grupām
tūkst.

	2010	2016	
		Straujākas izaugsmes scenārijs	Lēnākas izaugsmes scenārijs
Kopā	1157,1	1123,4	1094,9
	tūkst.	izmaiņas tūkstošos, salīdzinājumā ar 2010.g.	
15-24	131,9	-41,9	-44,2
25-34	289,4	27,6	19,5
35-44	279,6	3,6	-3,6
45-54	287,0	-14,2	-21,2
55-64	146,2	5,3	1,4
65-74	23,1	-13,9	-14,1

Nozīmīgs darbaspēka piedāvājuma samazinājums paredzams jauniešiem 15-24 gadu vecumā. Pamatā tas saistīts ar demogrāfiskām tendencēm, kā arī ar faktu, ka daļa jauniešu arvien lielāku uzmanību velta izglītībai, lai pielāgotos pieaugošajām darba tirgus prasībām. Savukārt 25-34 gadu vecuma grupā sagaidāms nopietns darbaspēka piedāvājuma pieaugums, kur apmēram puse šogad un turpmākos 5 gadus izvēlēsies savas turpmākās studiju iespējas un sāks veidot karjeru.

Ļoti atšķirīgas ir darbaspēka piedāvājuma izmaiņas izglītības līmeņos. Ja, 2016.gadā salīdzinājumā ar 2010.gadu, kopējais darbaspēka piedāvājums samazināsies par 33,6 tūkst., tad ekonomiski

aktīvo iedzīvotāju skaits ar augstāko izglītību pieaugs par 45,7 tūkst., bet ar vidējo izglītību piedāvājums būs par 73,6 tūkst. mazāks. Par 5,7 tūkst. samazināsies ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ar pamatizglītību un zemāku izglītību.

Tendence palielināties darbaspēka ar augstāko izglītību piedāvājumam ir raksturīga ne tikai Latvijai, bet arī citās ES valstīs.

3.7. tabula

Darbaspēka piedāvājuma prognoze

	2008	2010	2016	
			Straujākas izaugsmes scenārijs	Lēnākas izaugsmes scenārijs
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji, tūkst.		1215,8	1157,1	1123,4
1094,9				
tai skaitā ar (%):				
augstāko izglītību		26,0	27,8	32,7
profesionālo vidējo		34,0	34,6	31,0
vispārējo vidējo		26,6	26,2	25,1
pamatizglītību un zemāku		13,4	11,4	11,2

Lai arī pēdējos gados (2007.-2010.g.) studējošo skaits ir sarucis, straujais studējošo skaita pieaugums pirms tam (2000.-2006.g.) nodrošinās darbaspēka ar augstāko izglītību palielināšanos.

Vislielākais darbaspēka piedāvājuma ar augstāko izglītību pieaugums tiek prognozēts sociālo, komerczinību un tiesību zinību grupā. Šīs izglītības tematiskās grupas piedāvājums veido gandrīz 90% no kopējā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita palielinājuma ar augstāko izglītību (2011.-2016.). Visbūtiskāk šajā grupā pieaugs komerczinību speciālistu skaits (gandrīz par 30 tūkst.). Šī izglītības tematiskā joma bija vispievilcīgākā straujās izaugsmes gados.

Atsevišķās darbaspēka piedāvājuma augstākās izglītības tematiskās grupās, it īpaši lauksaimniecības izglītības jomās, darbaspēka piedāvājumā pieaug vecāku iedzīvotāju īpatsvars. Šīs studiju jomas jauniešu vidū iepriekšējos gados nebija populāras.

Jāatzīmē arī darbaspēka piedāvājuma samazinājums inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības grupā, neraugoties uz šajās grupās uzņemto studentu īpatsvara pieaugumu pēdējos gados. Studējošo skaita pieaugums šajā grupā lielā mērā bija saistīts ar interešu palielināšanos par būvniecības studiju jomām un mazāk ar pārējām inženierzinātnēm. Tāpēc, ņemot vērā inženierzinātņu speciālistu vecuma struktūru, kur ir relatīvi augsts vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars, šīs grupas piedāvājums pakāpeniski samazinās.

Kā jau atzīmēts, darbaspēka piedāvājuma ar vidējo izglītību samazinājums 2016.gadā būs diezgan būtisks.

**Darbaspēka piedāvājuma izmaiņas 2016.gadā attiecībā pret
2010.gadu pa izglītības tematiskajām grupām
tūkstošos**

Izglītības līmenis	Izglītības tematiskā grupa	Prognozes	
		Straujākas izaugsmes scenārijs	Lēnākas izaugsmes scenārijs
	Augstākā izglītība kopā	45,7	37,0
	Izglītība	-1,4	-2,6
	Humanitārās zinātnes un māksla	3,1	2,5
	Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	40,0	35,9
	Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	2,4	1,9
Augstākā izglītība	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	-5,2	-6,6
	Lauksaimniecība	-1,2	-1,4
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	4,6	4,1
	Pakalpojumi	3,6	3,2
	Vispārējās izglītības un citur neklasificētās tematiskās grupas	-0,1	-0,1
	Vidējā izglītība kopā	-73,6	-89,6
	Izglītība	-2,6	-2,7
	Humanitārās zinātnes un māksla	-0,9	-1,2
	Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	-7,8	-8,8
	Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	-0,6	-0,7
Vidējā izglītība	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	-28,8	-34,0
	Lauksaimniecība	-4,6	-5,2
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	-6,2	-6,6
	Pakalpojumi	-1,3	-2,4
	Vispārējā vidējā izglītība	-20,7	-27,9
Pamatizglītība un zemāka par pamatizglītību		-5,7	-9,5
Kopā		-33,6	-62,1

Darbaspēka piedāvājuma ar vidējo izglītību samazinājums ir sagaidāms visās tematiskajās grupās. Viens no iemesliem ir sekas zemajam dzimstības līmenim 1990.-tajos gados, kā rezultātā būtiski

samazināsies iedzīvotāju skaits vecuma grupā 15-24 gadi. Samazinājums spilgtāk izpaužas tematiskajās grupās, kur ir lielāks gados vecāku ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars.

Prognozētais darbaspēka piedāvājuma samazinājums ar profesionālo vidējo izglītību, atsākoties straujākai ekonomiskai izaugsmei, var negatīvi ietekmēt nepieciešamā darbaspēka pieejamību. Tas norāda uz nepieciešamību īstenot pasākumus vidējās izglītības līmenī, lai pievērstu jauniešus profesionālās vidējās izglītības apgūšanai.

Uzmanība būtu pievēršama arī pietiekami augstajam ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitam ar pamatizglītību un izglītību zemāku par pamatizglītību.

Līdztekus demogrāfiskajiem faktoriem piedāvājumu prognožu izstrādē tiek ņemtas vērā līdzšinējās izglītības politikas nostādnes, kā izglītības attīstības tendences. Tādēļ jāievēro, ka paredzamās reformas izglītības sistēmā var izmainīt piedāvājumu atsevišķās tematiskās grupās.

3.5. Darbaspēka pietiekamība un atbilstība

Darbaspēka pietiekamība un atbilstība vidēja termiņa prognozēs ir noteikta pa izglītības tematiskajām grupām, ko ietekmē:

- 1) darbaspēka pieprasījuma izmaiņas saistībā ar:
  - nozaru izaugsmi un produktivitātes izmaiņām,
  - esošo nodarbināto vecuma struktūru noteiktā profesiju grupā, kas ietekmē pieprasījumu pēc noteiktas izglītības;
  - šī brīža neatbilstību (2010.gada) starp nodarbināto izglītības līmeni un profesijai nepieciešamo izglītības līmeni (skatīt 2.3.sadaļu), kas turpmākos gados var radīt straujāku pieprasījuma pieaugumu atbilstošā izglītības tematiskajā grupā, lai mazinātu neatbilstību;
- 2) darbaspēka piedāvājuma izmaiņas saistībā ar:
  - demogrāfijas tendencēm;
  - izmaiņām iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenī;
  - esošo nodarbināto vecuma struktūru ar izglītību atbilstošā izglītības tematiskajā grupā;
  - izglītības piedāvājumu;
  - iedzīvotāju profesionālo mobilitāti.

Lai arī vidējā termiņā, līdz ar tautsaimniecības izaugsmi, turpinās uzlaboties arī situācija darba tirgū, tomēr kopumā pieprasījums pēc darbaspēka strauji nepieaugs, un nodarbināto skaits 2016.gadā nerasniegs 2008.gada līmeni, kad bija lielākais nodarbināto skaits pēc Latvijas iestāšanās ES.

3.9. attēls

Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums 2016. gadā

tūkst. cilvēku

Darbaspēka pieprasījums 2016.gadā straujākā izaugsmes scenārijā būs par 7,1% zemāks nekā piedāvājums, bet lēnākas izaugsmes gadījumā – par 9,9 procentiem. Straujākā izaugsmes scenārijā bezdarba līmenis būs tuvs pirmskrīzes rādītājam un tikai par 1,1 procenta punktu pārsniegs 2007.gada līmeni, kad bija zemākais bezdarba līmenis pirms 2008.-2009.gada finanšu krīzes.

Bezdarbnieku skaits dažādos ekonomikas attīstības scenārijos vecuma grupa 15-74 gadi (tūkst. cilvēku)

* līdz 2010. gadam atspoguļoti faktiskie gada dati

Savukārt darba tirgus relatīvie rādītāji par līdzdalības un nodarbinātības līmeni var būt pat augstāki nekā pirmskrīzes laikā. Tas ir saistīts ar iedzīvotāju skaita un atbilstošu darbaspēka piedāvājuma samazinājumu.

3.9. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galveno rādītāju prognozes, %

	2008	2009	2010	2016		
				Straujākas izaugsmes scenārijs	Lēnākas izaugsmes scenārijs	
Nodarbināto iedzīvotāju skaits (tūkst., 15-74 vecuma grupā)		1124,1	986,7	940,9	1043,7	986,5
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits (tūkst., 15-74 vecuma grupā)		1215,8	1187,4	1157,1	1123,4	1094,9
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-64 gadu vecumā grupā)		68,6	61,1	59,3	70,4	66,0
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 20-64 gadu vecumā grupā)		75,8	67,3	65,0	74,7	70,6
Līdzdalības līmenis (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-74 vecuma grupā)		67,7	66,5	65,3	67,1	65,4
Bezdarba līmenis (bezdarbnieku (darba meklētāju) īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 15-74 gadu vecuma grupā)		7,5	16,9	18,7	7,1	9,9

Prognozes liecina, ka 2016.gadā darbaspēka piedāvājums pārsniegs pieprasījumu iedzīvotājiem ar augstāko izglītību un mazkvalificētiem iedzīvotājiem. Savukārt ar vidējo izglītību tas būs tuvs līdzsvara stāvoklim, pie tam ar profesionālo vidējo izglītību atsevišķās izglītības grupās pieprasījums var būt augstāks nekā piedāvājums. Mazāk pieprasīts būs darbaspēks ar vidējo vispārējo izglītību.

Raksturīgi, ka pieprasījums pēc darbaspēka ar profesionālo vidējo izglītību 2016.gadā salīdzinājumā ar 2010.gadu nepalielināsies tik strauji kā tas ir pieprasījumam pēc darbaspēka ar augstāko izglītību, bet

pieāvājums ar profesionālo vidējo izglītību dotajā periodā samazinās, kamēr ar augstāko izglītību pieaug. Līdzīga situācija ir pieprasījuma un pieāvājuma izmaiņās saistībā ar mazkvalificēto darbaspēku, kur pieprasījums dotajā periodā palielināsies diezgan būtiski, bet pieāvājums praktiski nemainīsies.

Darbaspēka ar augstāko izglītību pieāvājuma pārsvars pār pieprasījumu vislielākais būs iedzīvotājiem ar izglītību sociālās, komerc- un tiesību zinībās, ko 2016.gadā galvenokārt ietekmēs jau pašreizējā disproporcija starp pieprasījumu un pieāvājumu šajā grupā (skatīt 2.3.sadaļu). Apmēram 10% šīs izglītības tematiskās grupas speciālistu būs spiesti strādāt citā profesijā, kas neatbilst iegūtai izglītībai vai arī kļūt par bezdarbnieku.

Vienīgā augstākās izglītības tematiskā apakšgrupa, kurā 2016.gadā varētu būt problēmas ar pieprasījuma apmierināšanu ir apstrādes rūpniecības nozaru tehnologi, it īpaši kokapstrādes, jo, pieaugot pieprasījumam, pieāvājums praktiski nemainās.

Profesionālās vidējās izglītības līmenī darbaspēka pieāvājums un pieprasījums caurmērā būs līdzsvarā un lielākas problēmas ar nepietiekamu pieāvājumu var būt inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības (galvenokārt arhitektūras un pilsētplānošanas grupā) izglītības grupā, kā arī lauksaimniecības, izglītības tematiskajās grupās. Šajās grupās raksturīgi, ka pieaugot pieprasījumam pieāvājums krietni samazinās, galvenokārt izglītības pieāvājuma samazinājuma dēļ. Jāatzīmē arī, ka tās raksturojas ar nelabvēlīgu nodarbināto vecuma struktūru, kur vecāku cilvēku īpatsvars ir augstāks nekā caurmērā tautsaimniecībā.

Problēmas ar pieprasījuma apmierināšanu 2016.gadā var parādīties arī šaurākas agregācijas izglītības tematiskajā grupā vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība, kur pieaugot pieprasījumam samazinās pieāvājums, galvenokārt zemā darba samaksas līmeņa un nepievilcīgo darba apstākļu dēļ.

Līdz ar apstrādes rūpniecības īpatsvara pieaugumu tautsaimniecībā, paredzams speciālistu pieprasījuma pieaugums ar izglītību inženierzinātnēs un ražošanā. Tomēr ņemot vērā tautsaimniecības struktūru, galvenokārt pieprasījums pieaugs pēc 1.līmeņa profesionālās augstākās un vidēja līmeņa speciālistiem. Pašreizējā speciālistu pieāvājumā ir pieprasījumam neatbilstoši augsts akadēmiskā un 2.līmeņa profesionālā augstākās izglītības inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības speciālistu pieāvājums.

3.10.tabula

Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums 2016.gadā
(Straujākas izaugsmes scenārijs saglabājoties pašreizējai darbaspēka
sagatavošanas struktūrai)

	Izglītības tematiskā grupa	Pieprasījums	Piedāvājums	pieprasījuma un piedāvājuma attiecība	
		izmaiņas % pret 2010.gadu	(%)	starpība tūkst.	
	Augstākā izglītība kopā	14	14	90	-38
	Izglītība	-4	-3	95	-2
	Humanitārās zinātnes un māksla	14	14	88	-3
	Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	31	31	87	-22
Augstākā izglītība	Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	7	13	88	-2
	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	-3	-9	94	-3
	Lauksaimniecība	-13	-13	93	-1
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	14	21	85	-4
	Pakalpojumi	28	26	90	-2
	Vidējā izglītība kopā	8	-10	96	-23
	Profesionālā vidējā izglītība kopā	7	-13	101	3
	Izglītība	-28	-32	92	0
	Humanitārās zinātnes un māksla	-2	-8	85	-2
	Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	3	-16	104	2
	Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	12	-10	116	1
	Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	11	-12	101	2

	Lauksaimniecība	-1	-17	104	1
	Veselības aprūpe un sociālā labklājība	-24	-27	94	-1
	Pakalpojumi	25	-3	100	0
	Vispārējā vidējā izglītība	9	-7	91	-26
Pamatizglītība un zemāka par pamatizglītību	19	-3	85	-18	
Kopā		11	-3	93	-80

Vislielākās problēmas atrast darbu būs iedzīvotājiem bez izglītības kādā no profesijām. Viņi būs apmēram puse no kopēja bezdarbnieku skaita.

4. DARBA TIRGUS ATTĪSTĪBAS TENDENCES ES

4.1 Esošā situācija

Kopš 2009.gada beigām ES ekonomika ir sākusi stabilizēties un ES kopumā ir vērojama izaugsme. Tomēr ekonomiskās situācijas uzlabošanās vairākās ES valstīs joprojām noris daudz lēnāk nekā lielākajās ES dalībvalstīs. Pieprasījums pēc darbaspēka ievērojami samazinājās 2008.gadā un ekonomiskās krīzes ietekmē, turpināja samazināties arī 2009.gadā. Kopumā ES valstīs nodarbināto skaits 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, ir samazinājies par 1%, bet bezdarbs ir pieaudzis no 8,9% līdz 9,6 procentiem.

4.1. attēls

Situācija darba tirgū

Nodarbināto skaita izmaiņas
(% pret iepriekšējo gadu)

Bezdarba līmenis
(%, vecuma grupā 15-74 gadi)

Avots: Eurostat

2010.gada beigās visaugstākais bezdarba līmenis bija Baltijas valstīs, Īrijā un Spānijā. Savukārt zemākais bezdarba līmenis bija Nīderlandē, Luksemburgā un Austrijā. Kopš 2008.gada, lielāko bezdarba līmeņa pieaugumu veidoja vīrieši. Tas skaidrojams ar to, ka krīze visvairāk ietekmēja nozares (būvniecība un rūpniecība), kurās tika nodarbināti galvenokārt vīrieši. Jāatzīmē, ka būtiski pieaudzis arī jauniešu bezdarbnieku skaits.

4.2.attēls

Bezdarba līmenis ES-27 2010.gada beigās (%, vecuma grupā 15-74)

Avots: Eurostat

Iegūtā izglītība joprojām ir galvenais nodrošinājums pret bezdarbu. Jo zemāks iegūtais izglītības līmenis, jo lielāks bezdarba pieaugums. Šāda situācija ir vērojama gandrīz visās ES valstīs. Lielāks darbaspēka ar zemāku izglītību pieprasījums ir Eiropas dienvidu valstīs - Portugālē, Maltā, Spānijā un Itālijā, kas ir lielā mērā saistīts ar lielu skaitu nodarbināto tūrisma nozarē un lauksaimniecībā. Kopumā ES-27 lielāks pieprasījums ir pēc darbaspēka ar augstāko izglītību. Lielākais darbaspēka ar augstāko izglītību pieprasījums ir Īrijā, Luksemburgā,

Kiprā, Beļģijā un Apvienotajā Karalistē, savukārt zemākais Austrijā, Ungārijā un Itālijā.

4.3.attēls

Nodarbināto skaita izmaiņas ES-27 un Latvijā profesiju grupās 2010. gadā, salīdzinājumā ar 2008.gadu, %

Avots: Eurostat

Nodarbināto skaits Latvijā samazinājās daudz straujāk nekā kopumā ES-27. 2010.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, gan Latvijā, gan ES-27 kopumā visstraujāk nodarbināto skaits samazinājās kvalificētu strādnieku un amatnieku profesiju grupā. ES-27 galvenokārt samazinājās pieprasījums pēc nodarbinātajiem zemas kvalifikācijas profesijās, kas lielā mērā saistīts ar ekonomiskās aktivitātes samazinājumu apstrādes rūpniecībā un būvniecības nozarē, kurās ir liels zemas kvalifikācijas profesiju skaits. Latvijā, atšķirībā no ES-27 kopumā, strauji samazinājās pieprasījums arī pēc speciālistiem (par 32%), savukārt ES-27 samazinājums bija minimāls (par 1%). 2010.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, Latvijā nodarbināto skaits pieauga tikai iestāžu kalpotāju un klientu apkalpotāju profesiju grupā, savukārt ES-27 bija vērojams neliels pieprasījuma pieaugums pēc vecākajiem speciālistiem un pakalpojumu un tirdzniecības darbiniekiem.

4.1 Vidēja termiņa prognozes

Ekonomikas atlabšana Eiropā noris salīdzinoši lēnāk nekā pasaulē kopumā un vidējā termiņā nav sagaidāma strauja atkopšanās, kas lielā mērā noteiks situāciju darba tirgū nākamajos gados.

Atbilstoši CEDEFOP prognozēm, vidējā termiņā (līdz 2016.gadam) straujš darbaspēka pieprasījuma pieaugums Eiropā nav sagaidāms un kopumā tas nepārsniegs pirmskrīzes pieauguma tempus un būs vidēji 0,4% gadā. Sagaidāms, ka arī turpmāk Eiropā saglabāsies tendence pieaugt pieprasījumam pēc augsti kvalificēta darbaspēka un samazināsies pieprasījums pēc zemas kvalifikācijas darbaspēka, ko noteiks arvien pieaugošais zināšanu ietilpīgo produktu un pakalpojumu īpatsvara pieaugums kopējā izlaidē.

4.4. attēls

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas pa izglītības līmeņiem ES-27+¹⁰ milj. darbavietu

---

¹⁰ ES-27 kopā ar Šveici un Norvēģiju

Avots: CEDEFOP

Darbspēka pieprasījuma pārstrukturizācija vidējā termiņā galvenokārt notiks par labu pakalpojumu nozarēm, samazinoties pieprasījumam primārās nozarēs un apstrādes rūpniecībā (galvenokārt tekstilrūpniecībā un metāla un metāla izstrādājumu ražošanā). Būtiskākais darbspēka pieprasījuma samazinājums sagaidāms lauksaimniecības nozarē.

4.5. attēls

Darbspēka pieprasījuma izmaiņas ES-27+ pa tautsaimniecības nozarēm

2016.gadā salīdzinot ar 2010.gadu (%)

Avots: CEDEFOP

Nozaru tendences lielā mērā noteiks arī pieprasījuma izmaiņas profesijās vidējā termiņā. Būtiskākais pieprasījuma pieaugums sagaidāms galvenokārt pēc vidējā līmeņa komercpakalpojumu speciālistiem (tirdzniecības, uzskaites, tūrisma u.c. speciālistiem), kā arī dažāda veida vecākiem speciālistiem komercpakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (grāmatvežiem, ekonomistiem, juristiem u.c.).

Pieprasījuma pieaugums sagaidāms arī dažāda veida vienkāršās profesijās tirdzniecībā, transporta pakalpojumos un būvniecībā.

Kopumā dominēs tendence pieaugt pieprasījumam pēc augstākās kvalifikācijas profesijām.

4.6. attēls

Darbspēka pieprasījuma izmaiņas ES-27+ pa profesiju grupām

2016.gadā salīdzinot ar 2010. gadu (%)

Avots: CEDEFOP

Sagaidāms, ka līdz 2016. gadam ES-27+ iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā palielināsies par aptuveni 8,8 milj., tai pat laikā darbspēka piedāvājums par 2,6 miljoniem. Kopumā darbspēka piedāvājums palielināsies lēnāk kā pieprasījums un vidējais pieauguma temps gadā būs aptuveni 0,2%. Salīdzinoši lēno darbspēka piedāvājuma pieaugumu noteiks iedzīvotāju līdzdalības līmeņa samazināšanās, kas galvenokārt skaidrojams ar iedzīvotāju novecošanās procesu un dažādu vecuma grupu atšķirīgo ekonomisko aktivitāti.

Līdzīgi kā Latvijā arī Eiropā kopumā dominēs tendence palielināties darbspēka piedāvājumam ar augstāko izglītību un vidējo izglītību.

Savukārt būtiski samazināsies mazkvalificētā darbaspēka piedāvājums. Kopumā šī tendence raksturīga gandrīz visām Eiropas valstīm.

Darbaspēka piedāvājuma izmaiņas pa izglītības līmeņiem ES-27+ milj. cilvēku

Avots: CEDEFOP

Lai gan vidējā termiņā palielināsies augstākās un vidējās kvalifikācijas darbavietu skaits Eiropā, tomēr 2016.gadā joprojām būs būtisks atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka pārpalikums. Savukārt iztrūkums veidosies pēc mazkvalificēta darbaspēka ar pamata un zemāku izglītību, ko visticamāk kompensēs vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums.

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība 2016.gadā ES-27+ (%, pieprasījums pret piedāvājumu)

Avots: CEDEFOP

Eiropas galvenās politikas nostādnes vidējā un ilgtermiņā saistāmas ar virzību uz ilgtspējīgu videi draudzīgāku un zināšanām ietilpīgu ekonomiku, ar augstu resursu izmantošanas efektivitāti un elastīgāku darba tirgu, kas nodrošinātu augstāku nodarbinātību un konkurētspēju ārējos tirgos. Šīs prioritātes kopumā atspoguļosies arī darba tirgus tendencēs Eiropā vidējā termiņā. Nākotnē izaugsmē lielāka nozīme būs produktivitātei, mazāk darbaspēkam, pieprasījumā pieaugs „zaļo” un zināšanu ietilpīgo darbavietu īpatsvars, darba tirgus kļūs efektīvāks un elastīgāks, palielināsies darbaspēka profesionālā un ģeogrāfiskā mobilitāte.

5. KOPSAVILKUMS UN PRIEKŠLIKUMI

Informatīvais ziņojums ietver situācijas raksturojumu darba tirgū un prognozes par darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma atbilstību vidēja termiņa periodā – līdz 2016. gadam, saglabājoties esošajai izglītības sistēmai.

Prognozes sagatavotas atbilstoši lēnākas un straujākas ekonomiskās attīstības scenāriju prognozēm, kurās ir noteikti nozaru izaugsmes tempi un produktivitātes izmaiņas. Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozēs tiek ņemtas vērā demogrāfijas izmaiņas, iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes izmaiņas, nodarbināto vecuma struktūra profesiju grupās, izglītības piedāvājums, šī brīža neatbilstību starp nodarbināto izglītības līmeni un profesijai nepieciešamo izglītības līmeni, profesionālā mobilitāte u.c. faktori.

Prognozes ir sagatavotas 15 tautsaimniecības nozaru griezumā, 27 profesiju grupu griezumā, 23 izglītības tematisko jomu un 3 izglītības līmeņu griezumā.

I. Situācija darba tirgū un attīstības perspektīvas līdz 2016.gadam:

- ekonomisko aktivitāšu atjaunošanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – pieaug nodarbinātība un samazinās bezdarbs. Tomēr vidējā termiņā nav sagaidāms tāds nodarbinātības pieaugums, kas ļautu sasniegt pirmskrīzes līmeni, jo izaugsme balstīsies lielā mērā uz produktivitātes kāpumu. Tāpēc atsevišķas iedzīvotāju grupas situācijas uzlabošanās izjūties vājāk. Tas attiecas uz jauniešiem, cilvēkiem ar zemu kvalifikāciju u.tml.;
- vidējā termiņā bezdarba līmenis saglabāsies relatīvi augsts. Pastāv risks, ka daļa no esošiem bezdarbniekiem ilgstoši nevarēs atrast darbu un bezdarbs var kļūt par izteikti strukturālu parādību, jo nozares, kas ātrāk atgūstas no krīzes nav tās pašas, kurās bija vakances pirms krīzes un kurās cilvēki zaudēja darbu krīzes laikā. Jau pašlaik dažās profesijās ir vērojams kvalificēta darbaspēka iztrūkums. Tajā pašā laikā atsevišķās mazkvalificētās un vidējas kvalifikācijas profesijās, pieaugot pieprasījumam, saglabājas noteikts vakanču skaits pat pie augsta bezdarba līmeņa. Tas nozīmē, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai attiecīgās prasmes, bet arī darbaspēka cena;
- atvērtā darba tirgus apstākļos Latvijas darba tirgum ir jākonkurē ar ES dalībvalstu atvērtiem tirgiem, kuros ir krietni augstāka darbaspēka cena. Tāpēc, saglabājoties zemam atalgojumam,

- emigrācija var turpināties arī pieaugot pieprasījumam vietējā darba tirgū. Tas nozīmē, ka pieaugs spiediens uz darba algām;
- turpinās samazināties iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā. Saskaņā ar demogrāfijas prognozēm, Latvijas iedzīvotāju kopskaits 2016.gadā samazināsies līdz 2188 tūkst. cilvēku. Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā samazināsies straujāk nekā kopējais iedzīvotāju skaits, pieaugot vecāku cilvēku īpatsvaram;
  - atsevišķās profesiju grupās pašlaik ir izteikta neatbilstība starp nodarbināto izglītību un profesijai nepieciešamo izglītības jomu un līmeni. Nemainoties izglītības sistēmai, šī neatbilstība saglabāsies arī vidējā termiņā.

II. **Pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības risinājuma virzieni:**

- lai apmierinātu pieprasījumu, jāpalielina piedāvājums šādās izglītības jomās:
  - augstākajā izglītībā – dažādu apstrādes rūpniecības nozaru tehnologi, it īpaši kokapstrādes, jo, pieaugot pieprasījumam, piedāvājums samazinās. Šajā grupā pašlaik nodarbināto skaitā relatīvi liels ir vecāku cilvēku (55-59 gadu vecumā) īpatsvars un vienlaikus samazinās arī studējošo skaits;
  - profesionālajā vidējā izglītībā – arhitektūras un pilsētplānošanas, kā arī lauksaimniecības izglītības tematiskajā grupā, kur neatbilstībai ir tie paši iemesli kā augšminētā augstākās izglītības grupā;
- lai samazinātu strukturālā bezdarba risku:
  - nepieciešams palīdzēt pārkvalificēties vai iegūt papildus zināšanas apmēram 10% iedzīvotāju ar augstāko izglītību specialitātēs, kurās turpinās palielināties piedāvājums – sociālo, komerc- un tiesību zinību, veselības aprūpes speciālistiem, kuri nevarēs atrast darbu savā specialitātē. Savukārt pieprasījuma samazinājuma dēļ problēmas var būt būvniecības speciālistiem;
  - profesionālās vidējās izglītības līmenī būs nepieciešams pārkvalificēties apmēram 5% ar būvniecības nozari saistītu speciālistu, kā arī atsevišķu individuālo pakalpojumu speciālistiem;
  - pieaugušo mūžizglītības sistēmai ir jāņem vērā jau pašlaik pastāvošās neatbilstības profesiju grupās, t.i., liela daļa iedzīvotāju strādā profesijā, kas nav saistīta ar viņu iegūto izglītību;
- lai mazinātu mazkvalificēta darbaspēka bezdarbu, īpaša uzmanība būtu jāpievērš jauniešu bezdarba samazināšanai, sevišķi

to jauniešu, kuri neatrodas apmācībā, un nav arī nodarbināti, atgriežot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai. Tādējādi uzlabojot viņu izredzes darba tirgū.

III. Priekšlikumi darba tirgus piedāvājuma uzlabošanai

- ņemot vērā, ka liela nozīme darbaspēka piedāvājuma uzlabošanai ir sagatavoto speciālistu kompetenču un prasmju kvalitātei, jāveicina darba devēju aktīva līdzdalība piedāvājuma izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, līdzdarbošanās izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
- lai veicinātu jauniešu nodarbinātību, nepieciešams pastiprināti izglītēt skolēnus un studentus par darba tirgus un karjeras jautājumiem;
- jāveido starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, turklāt pastiprinot uzsvāru uz uzņēmējspēju attīstīšanu;
- nepieciešams attīstīt 1.līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas) (saīsināts apmācību laiks, ietaupīti valsts un privātie līdzekļi);
- jāpilnveido apmācību atbilstība darba tirgus prasībām – jāapsver iespēja pilnveidot (mainīt) pašreizējo darbaspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ņemtas vērā vidēja darba tirgus prognozes, kā arī vidēja un ilgtermiņa tautsaimniecības attīstības mērķi. Lai paplašinātu darba devēju loku un samazinātu slogu uzņēmējiem, lietderīgi ir izvērtēt iespēju NVA īstenošanās aptaujas integrēt CSP regulāri veiktajos darba devēju apsekojumos.

Ekonomikas ministrs

A.Kampars

Vīza: Valsts sekretārs

J.Pūce

13.06.2011. 15:51

0

Rožkalne

67013117, Agnese.Rozkalne@em.gov.lv